

VAGGERYDS
KOMMUN

Kulturmiljöutredning kommunala kulturmiljöer Vaggeryds kommun

---

Dnr. KS 2023/212

Antagen av **kommunfullmäktige 2024-xx-xx**

Ansvarig förvaltning: Kommunledningskontoret

Ansvarig tjänsteman: kommunens översiktsplanerare

Styrgrupp: Kommunstyrelsens arbetsutskott

Ansvarig avdelning för projektet: Kommunledningskontoret

Ekonomiskt ansvarig för projektet: Kommunledningskontoret

Ansvarig tjänsteperson: kommunens översiktsplanerare

Framtagande år 2021 av kulturmiljöutredning har skett i samverkan med Värnamo kommuns kommunantikvarie, Peter Andersson

Godkänd av kommunstyrelsens arbetsutskott 2024-xx-xx

Godkänd av kommunstyrelsen 2024-xx-xxx

Antagen av kommunfullmäktige 2024-xx-xx

Innehåll

Bakgrund.....	3
Syfte och målsättning.....	6
Avgränsning.....	6
Material och metod.....	6
Disposition av kulturmiljöutredningen.....	7
Hok.....	10
Lindfors bruk	10
Morarp	16
Bondstorp.....	21
Bondstorps sockencentrum.....	21
Byarum	37
Byarums sockencentrum	37
Skillingaryd	61
Kaffegatan	61
Kvarteren Hjorten, Uttern och Vesslan.....	76
Kvarteren Jupiter och Saturnus.....	88
Kvarteren Melonen, Smultronet, Ollonet, Plommonet, skatan, Smultronet och Tomaten.....	97
Kvarteret Prästkragen	107
Skillingaryds hembygdspark	113
Stationsgatan och Järnvägshotellet.....	121
Vaggeryd.....	130
Götafors	130
Kvarteren Kolbryggan och Magistern	141
Kvarteret Staren.....	151
Kvarteret Tule.....	160
Storgatan	169
Vaggeryds kvarn.....	184
Vaggerydsgårdarna.....	190
Slutsatser	198
Terminologi.....	200
Källförteckning.....	203

Bakgrund

En ny översiktsplan för Vaggeryds kommun är under process. Den planeras att antas under den nuvarande mandatperioden 2018–2022. Kommunala kulturmiljöer ingår och behandlas i den nuvarande kommunala översiktsplanen från 2012.

Åtgärder och riktlinjer i översiktsplanen för Vaggeryds kommun

- Interesseområdena skall säkerställas genom att kulturmiljöerna bevakas i planläggning och i bygglovsskeden. Varsamhetsbestämmelser skall införas när nya detaljplaner upprättas.
- I planeringsunderlaget som länsstyrelsen sammanställer åt kommunerna är beskrivningarna av kulturmiljöer inaktuella och bristfälliga och länsstyrelsen behöver ta fram ett bättre underlag som vägledning i plan- och bygglovsfrågor.
- Kommunen skall ta fram en ny kulturhistorisk utredning och en plan för hur kulturhistoriska och estetiska värden ska tas till vara och utvecklas, i enlighet med det nationella miljömålet god bebyggd miljö. I undersökningen skall även nyare bebyggelse från 1900-talet och framåt inventeras.
- När den kulturhistoriska utredningen som pågår i kommunen är färdigställd skall informationen omvandlas till planeringsmaterial och införlivas i översiktsplanen.
- För kulturmiljöer skall kulturhistoriska värden bevakas vid detaljplanering och bygglovsprövning. Skydds- eller Varsamhets-bestämmelser skall införas i detaljplan vid tillfälle.
- På kartorna finns kommunala kulturmiljöer utpekade. I dessa miljöer anser kommunen att man skall kunna utveckla området, bygga till och bygga nytt men att hänsyn måste tas till platsens historia och den bebyggda miljöns karaktär.

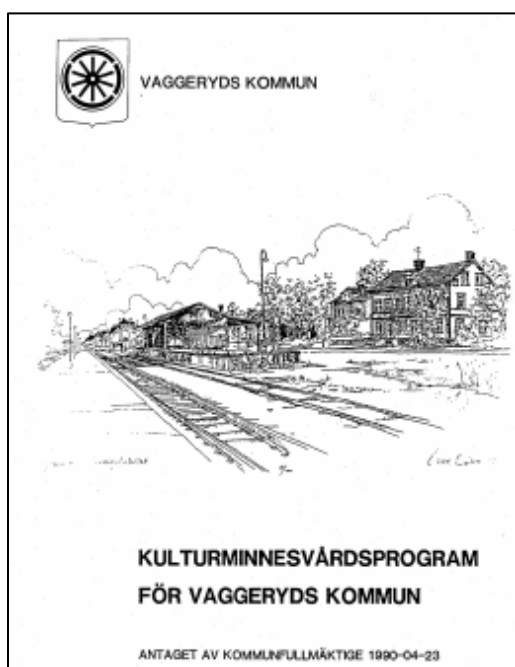

De gällande dokumenten som omfattar kommunala kulturmiljöer är Kulturmiljöutredningen från 1988 samt Kulturminnesvårdsprogrammet från 1990.

Kommunala kulturmiljöer sammanställdes av Jönköpings läns museum i en utredning från 1988, ”Kulturhistorisk utredning, Vaggeryds kommun”.

En sammanställning med gällande åtgärdsförslag och ansvarstagande för kommunala kulturmiljöer ingår i ”Kultminnesvårdsprogram för Vaggeryds kommun”, antagen 1990.

I Byarum, Vaggeryd, Skillingaryd, Bondstorp och Hok väntas trycket på exploatering vara högt. Det kan innebära konsekvenser för flera av de befintliga kommunala kulturmiljöerna.

Med utgångspunkt av förslagen till åtgärder och riktlinjer i översiktsplanen och eventuella framtida exploateringar som kan beröra flera av de kommunala kulturmiljöerna, innebär att det är en förutsättning att gällande underlag som avser kommunala kulturmiljöer är uppdaterat och relevant.

Det är därför angeläget att uppdatera kunskapsunderlaget om de kommunala kulturmiljöerna och hur de kan bevaras och utvecklas i samband med en framtida expansionsfas. Det nya kunskapsunderlaget om de kommunala kulturmiljöerna ska därefter tillämpas i den nya översiktsplanen.

Syfte och målsättning

Kulturmiljöutredningen omfattar ett fördjupat och uppdaterat kunskapsunderlag över kommunala kulturmiljöer i Vaggeryds kommun.

Kulturmiljöutredningen ska utgöra ett kunskapsunderlag med åtgärder och riktlinjer för att bevara och utveckla kulturmiljövärden inom kommunala kulturmiljöer.

Kulturmiljöutredningen är kopplad till den pågående nya kommunala översiktsplanen samt till nationella miljömål och kulturmiljömål.

Kulturmiljöutredningen utgör ett planeringsunderlag som ska användas för framtida beslut som avser översiktsplan bygglov, planläggning och övriga kommunala utredningar och projekt.

Avgränsning

Kulturmiljöutredningen har fokus på kommunala kulturmiljöer som finns inom tätorterna Vaggeryd, Skillingaryd, Byarum, Bondstorp och Hok. Avgränsningen sker eftersom dessa orter främst förväntas påverkas av förslagen till åtgärder och riktlinjer i översiktsplanen och eventuella framtida exploateringar. De övriga kommunala kulturmiljöerna utanför Vaggeryd, Skillingaryd, Byarum, Bondstorp och Hok ingår därför ej i kulturmiljöutredningen.

Kulturmiljöutredningens fokus avser översiktsplanering och att användas som ett planeringsunderlag i fysisk planering. Kulturmiljöutredningen omfattar därför inte dokumentation och historik eller riktlinjer och ställningstagande ned till detaljnivå på samtliga enskilda objekt, utan avser att fokusera på generella värden och specifika värden för de kommunala kulturmiljöerna i fysisk planering och som vägledning i plan- och bygglovsfrågor.

Material och metod

I kulturmiljöutredningen ingår följande:

- Granskning och uppdatering av befintligt underlag.
- Fältinventering.
- Arkivinventering.
- Möten, interna och externa.
- Information om kulturmiljöutredningen, planunderlaget.
- Kulturmiljöutredningen sammanställs i ett dokument, ”*Kulturmiljöutredning av kommunala kulturmiljöer - Vaggeryd, Skillingaryd, Byarum, Bondstorp och Hok*”. Dokumentet utgör sedan ett nytt planunderlag i Vaggeryds kommun.

Disposition av kulturmiljöutredningen

Kulturmiljöutredningen beskriver varje kommunal kulturmiljö i ett eget avsnitt. Dispersionen för samtliga kommunala kulturmiljöer följer samma struktur.

1. Bakgrund och historik

Bakgrund och historik om den kommunala kulturmiljön.

- En allmän historik om den kommunala kulturmiljön
- En sammanfattning om kulturhistorisk bebyggelse och övriga kulturmiljövärden
- Förekomster av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar

2. Områdesbeskrivning

Information och förklaring om kulturmiljövärden för byggnader och kulturlämningar inom den kommunala kulturmiljön.

- Bebyggelse med kulturhistoriska värden
- Rekommendationer för varsamhetsbestämmelser och skyddsbestämmelser
- Klassificering av bebyggelsevärden

Klassificering av bebyggelsevärden som används är hämtat från Byggnadsinvestering – Jönköpings län, länsstyrelsen i Jönköpings län.

Klassificering av enskilda byggnader:

- Byggnadsminnen (KML 3 kap)
- Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13)
- Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17)
- Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17)
- Avskriven

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Information och förklaring om generella och specifika kulturmiljövärden inom den kommunala kulturmiljön.

Generella värden

Generella värden avser allmänna kulturmiljövärden för den kommunala kulturmiljön. Avser främst kulturmiljövärden för hela området.

Specifika värden

Specifika värden avser betydande och särskilda kulturmiljövärden för kommunala kulturmiljön. Avser specifika kulturmiljövärden som är särskilt stora och/eller enskilda objekt.

Information och förklaring av betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljövärden. Fyra olika kategorier används för att beskriva olika karaktärsdrag och egenskaper:

- Skala, volym och siktlinjer
- Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad
- Immateriellt kulturarv
- Biologiskt kulturarv

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Information och förklaring om vilka lagskydd, miljömål och kulturmiljömål som gäller för den kommunala kulturmiljön.

- Lagskydd
- Nationella miljömål
- Kulturmiljömål

5. Åtgärder och riktlinjer

Information och förklaring om förutsättningar och konsekvenser för framtida exploateringar och förändringar som berör områden med kommunala kulturmiljöer.

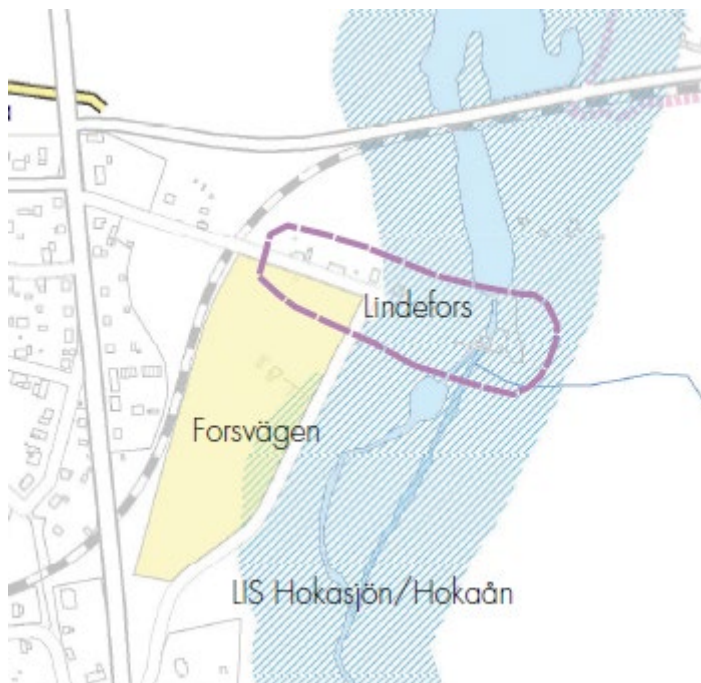
Övergripande klassificering av den kommunala kulturmiljön. Tre olika kategorier används för att beskriva den övergripande klassificeringen:

- **Känsligt**, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder. Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

- **Hänsyn och uppmärksamhet**, krävs vid framtida åtgärder.
Området har vissa kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.
- **Tåligt**, generell hänsyn krävs vid framtida åtgärder.
Området har mindre kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Hok

Lindfors bruk

1. Bakgrund och historik

Hokaåns vattenflöde har nyttjats som kraftkälla sedan medeltiden. Platsen benämndes då som Forsen. Lindfors järnbruk etablerades på platsen 1728 och existerade fram till 1883. Efter omfattande ombyggnader och nyinvesteringar i början av 1880-talet av den dåvarande ägaren, inleddes träepoken. Vid Lindfors producerades sedan under mer än 60 år träslipmassa för tillverkning av kraftkartonger. Det fanns även en betydande sågverksdrift på platsen. 1912 förvärvades egendomarna med de tillhörande industriella verksamheter av Munksjö Pappersbruk som bedrev verksamhet vid Lindfors till 1952.

Bruksvägen varav bostadshus på den norra sidan. Hok 2:163, ursprungligen uppfördes som bostad åt smeden vid bruket. En rad jordkällare söder om Bruksvägen hör till bostadslägenheterna. Vidare åt öster leder bruksvägen fram till en övergiven fabriksbyggnad. Ursprungligen uppförd som kartongfabrik vid 1900-talets början. Fabriken är senare utbyggd i etapper. Inom området finns även flera andra byggnader verkstäder och ekonomibyggnader som bod och magasin.

Lindfors järnbruk är registrerad i fornsök L1972:2877 i egenskap av före detta metallindustri och järnbruk. Den antikvariska bedömningen är övrig kulturhistorisk lämning. Det finns dock inga uppgifter om vilka kulturmiljöer som avses av bedömningen. I fornsök finns bara uppgifter om ett bruksområde, men ej vad som ingår i kulturmiljön. Den antikvariska bedömningen kan dock ändras då kulturlämningen är registrerad före den nu gällande Kulturmiljölagen.

2. Områdesbeskrivning

Hok 2:106

Fabriksbyggnad i två och en halv våningar. Uppförd omkring 1900. Fasad av rött tegel. Taket är täckt av svart plåt. Numera finns ingen verksamhet i byggnaden.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två och en halv våningar

Fasad, rött tegel

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Takform, sadeltak med svart plåt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Hok 2:163, Bruksvägen 13.

Bostadshus, parhus i en och en halv våning. Uppförd av timmer omkring 1900. Fasad av faluröd locklistpanel. Sadeltak med enkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning

Fasad, faluröd locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat
Takform, Sadeltak med enkupigt rött tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Hok 2:169, Bruksvägen 15

Även benämnd Smedlängan. Uppförd 1788. Bostadshus, parhus, i en och en halv våning, av timmer 1788. Uppförd i timmer, med fasad av faluröd locklistpanel. Sadeltak med enkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, Sadeltak med enkupigt rött tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Hok 2:162, Bruksvägen

Byggnad från 1825, före detta tvillingstuga. Fasad av röd locklist. Sadeltak med rött tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning
Fasad, rött locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med rött tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Industribyggnad i tegel.

Bruksgata med äldre bostadshus i trä.

Specifika värden

Lindfors järnbruk är registrerad i fornsök. Området utgör ett viktigt industriellt kulturarv från brukstiden och de efterföljande industriella varsamheterna i området.

Betydelsefulla karaktärsdrag med kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Bruksgatans raka linjer med den småskaliga äldre bebyggelsen intill den norra sidan av gatan, utgör en viktig siktlinje. Även Hokaån med dammen bildar en öppen siktlinje, omgärdad av en fond med lövträd och annan vegetation.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Det återstår betydelsefulla och intressanta kulturmiljöer av den äldre bruksmiljön och den senare industrimiljön i området. Den utgörs av industribyggnader, bruksgata med kvarvarande bebyggelse samt bro och vattenmiljöer i form av en fors och en damm.

Från brukstiden finns en bruksgata med dess bebyggelse samt även bron som förbinder vattenmiljön i Hokaån, vilket av en damm och ett fall. Från den efterföljande industriperioden återstår den stora industribyggnaden i tegel. Här finns även kulturlämningar efter sågverk.

Immateriellt kulturarv

Lindfors utgör ett viktigt kulturarv för Hoks historia och identitet. Avtrycken efter brukssamhällets epok är fortfarande tydlig i form av bebyggelsestrukturer, kulturmiljöer samt gatunamn, Bruksvägen.

Biologiskt kulturarv

Bruksmiljön Lindefors ingår i Smålandsleden. Det innebär att den utgör en del i vandringsleden som passerar genom den kommunala kulturmiljön.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Gällande lagar som berör den kommunala kulturmiljön:

Övriga kulturhistoriska lämningar skyddas genom Skogsvårdslagen, 30 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Området utgör ett värdefullt och komplext industriellt kulturarv. Kulturmiljöerna är välbevarade och omfattar flera viktiga och värdefulla kvaliteter från tiden för bruksperioden och även den påföljande industriepoken. Kulturvärden består av industribyggnader, bruksgata med bostadshus och uthus samt bron som förbindelse till bruks- och industriområdet. Till vattenmiljöns kulturvärden hör Hokaån med en dammvall och tillhörande vattenspegel.

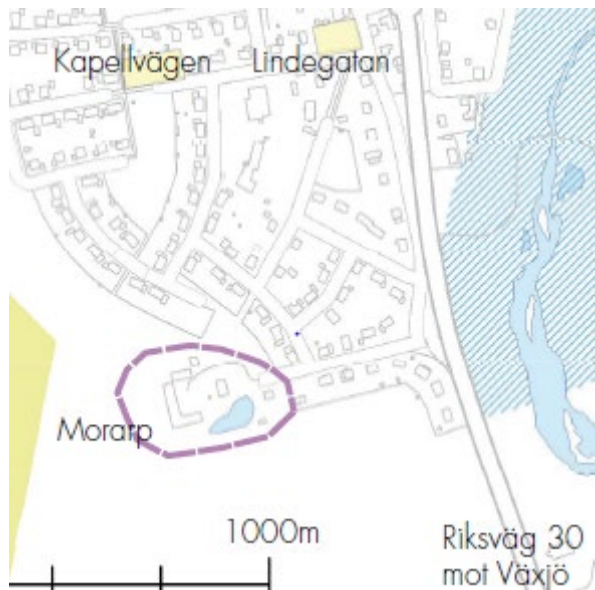
För att förstå området kulturhistoriska värden och historia är det viktigt att samtliga kulturmiljövärden bevaras och inte förvanskas. Restriktion mot eventuell exploatering inom området. En eventuell ny bebyggelse ska anpassas i format och plats till den befintliga bebyggelsen inom området.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna och den övriga kulturmiljön i nya områdesbestämmelser, ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Morarp

1. Bakgrund och historik

Den kommunala kulturmiljön består av två bostadshus, varav en huvudgård och en flygel. I anslutning finns även flera ekonomibyggnader. Gården hörde tidigare till Hoks herrgård och på Morarps gård bodde en rättare som ansvarade för det tillhörande jordbruket.

2. Områdesbeskrivning

Morarp 2:3

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd 1851. Bestående av timmer, fasad av vit locklistpanel. Frontespis. Brutet tak med valmade gavelspetsar, tvåkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1, byggnaden får inte rivas. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespiser
Veranda
Dörrsättning och dörrformat
Takform, brutet tak med valmade gavelspetsar, tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Flygel, bostad. Uppförd på 1930-talet. Fasad med gulmålad locklistpanel. Brutet tak med tvåkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

k2, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, med sadeltak
Veranda, med sadeltak
Dörrsättning och dörrformat
Takform, brutet tak med tegel

Magasin som tillhör huvudbyggnaden. Uppförd omkring 1850. Byggnad i timmer. Fasad, målad i faluröd med vita knutbräder. Tak med brutna gavelspetsar. Täckt med rött tegel.

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

k2, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, magasin

Fasad, timrad, faluröd med vita knutbräder
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, brutet tak med brutna gavelspetsar och tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Ladugård som tillhör huvudbyggnaden. Uppförd i regelverk med ladugårdens fähusdel i timmer. Fasaden består av liggande timmer och stående bräder som är falurödmålade. Taket är täckt med grå plåt och försett med en vällingklocka.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

k2, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, ladugård
Fasad, timrad, faluröd
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med plåt
Vällingklocka ovanför taket

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

En äldre agrar gårdsbebyggelse med bostadshus, ekonomibyggnader och uthus.

Specifika värden

Ladugården och magasinet är två välbevarade äldre ekonomibyggnader från 1800-talet.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Centralt i kulturmiljön är den äldre agrara gårdsbebyggelsen. Bebyggelsen, både bostadshus och ekonomibyggnader är uppförda i större byggnadskroppar.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Efter att huvudbyggnaden anlades 1851 har flera förändringar i form av tillbyggnader och nybyggnader ägt rum. Den kommunala kulturmiljön har dock bibehållit stora delar av det kulthistoriska värdet.

Det äldre agrara kulturlandskapet är till stora delar välbevarat. Det innehåller byggnader och en agrar kulturmiljö. Här finns även äldre mindre vägar bevarade.

Immateriellt kulturarv

Morarp har en tydlig historisk koppling till Hoks herrgård.

Biologiskt kulturarv

I den relativt stora trädgården finns rikligt med lövträd och buskar.

En rak gång kantad av lövträd leder fram till bostadshuset som är beläget på en höjd.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.

- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

För att bevara områdets kulturmiljövärden är det viktigt att den nuvarande äldre bebyggelsen och kulturlandskapet bevaras. Även den äldre infrastrukturen med Götarpsvägen och bron utgör betydelsefulla kulturmiljövärden.

En eventuell ny bebyggelse ska anpassas till den äldre bebyggelsen i kulturmiljön. Även eventuell ny infrastruktur ska anpassas till områdets kulturmiljövärden. För den kommunala kulturmiljöns värden är det viktigt att bevara en tydlig zon och övergång med grönstruktur mellan den äldre agrara kulturmiljön och den moderna urbana miljön i de sydöstra delarna av Hoks samhälle.

En eventuell ny bebyggelse bör anpassas till det agrara omlandet. Det innebär att nya byggnader uppförs i mindre volym och att skala anpassas till den omgivande landsbygden och den kommunala kulturmiljön. Villabebyggelse som består av en och en halv till två våningar kan vara ett alternativ.

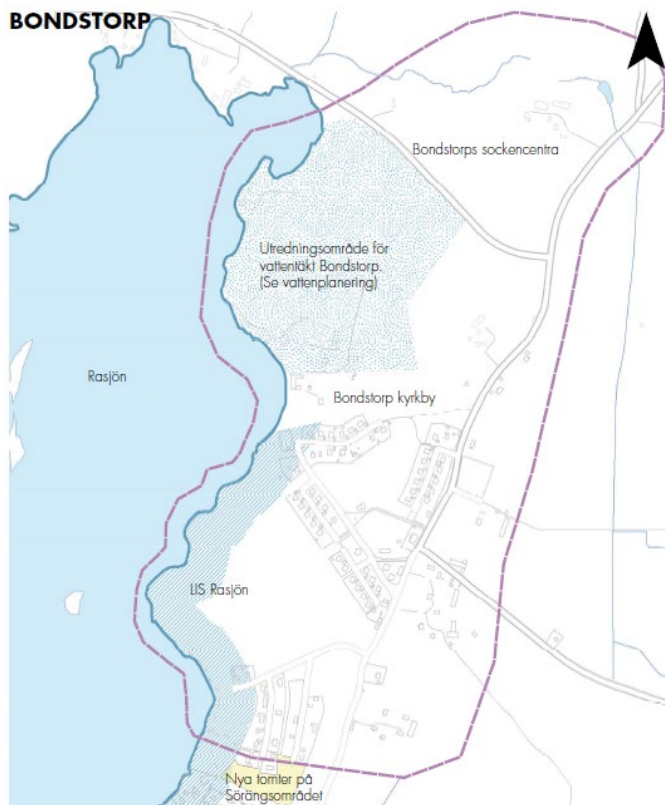
Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna och den övriga kulturmiljön i nya områdesbestämmelser, ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Bondstorp

Bondstorps sockencentrum

1. Bakgrund och historik

Bondstorps sockencentrum ligger öster om Rasjön. Området kring byn är relativt flackt utom i väster där terrängen sluttar brant mot Rasjöns strand. Genom byn löper socknens huvudväg, ofta benämnd som Månsarpsvägen, från Månsarp och Taberg till Skillingaryd och Åker.

På 1600-talet och 1700-talet uppnådde järnhantering en framträdande roll i norra Småland. I Bondstorps socken som tillhörde Tabergs bergslag, anlades år 1726 en masugn intill Rasjön. Arbetskraft behövdes både vid masugnen, hyttor, hamrar samt för kolning och transporter.

Under 1700- och 1800-talet skedde en befolkningstillväxt i socknen. Befolkningsökningen innebar en viss nyodling genom att torp- och backstugor anlades på utmark, utanför den övriga bebyggelsen.

Förutom tre ångsågar, en vattensåg och en kvarn förekom i början av 1900-talet inte någon utpräglad industriell verksamhet i socknen.

Bondstorps sockencentrum har flera inslag av äldre välbevarad bebyggelse. I den omgivande landsbygden finns äldre bebyggelse med tillhörande gårdstrukturer. De båda äldre vägarna,

Huvudvägen Månsarpsvägen, lv 651 och den mindre Kyrkvägen genom samhället utgör viktig kulturhistoriska kommunikationsleder.

Under den senare delen av 1900-talet och början av 2000-talet har ny bebyggelse och vägar växt fram längst med i den sydvästra delen längst med Kyrkvägen-Hasselstigen. I väster längst med Präststigen och i den norra delen längst med Ekstigen. Även mindre kvarter och kvartersgator har även anlagts i samhället.

Samhället avgränsas i de södra och västra delarna av skog, i det senare finns även en våtmark mellan Ormanäset och strandzonen intill Rasjön. I de norra och i de östra delarna finns större ytor av öppen odlingsmark och hagmark. Även inne i samhället finns flera stråk av skog som domineras av lövträd. Mindre delar av odlingsmarken och hagmarken är även inkorporerad inom samhället, samt avgränsas i öster av Månsarpsvägen. Norr om samhället finns ett utpräglat och öppet agrart landskap som består av en ensamliggande gård, Beck som är omgärdad av odlingsmark och hagmark samt mindre stråk av skog.

Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar

Bondstorp ligger nordväst om Lagadalens mer utpräglade fornlämningsområden. De registrerade kulturmiljöerna i fornsök är koncentrerade till omgivningen av samhället. Kulturlämningarna består av flera vägmärken, milstolpar och väghållningsstenar från 1700-talet och 1800-talet. I den södra delen finns även en yta med fossil åkermark.

I den norra delen förekommer kulturlämningarna mer glest i landskapet. Det består av tre agrara lämningar, lägenhetsbebyggelser av torplämningar. Det finns även en kulturlämning efter en kvarn intill ett mindre vattendrag.

2. Områdesbeskrivning

Kyrkan 1:1

Kyrkans planform är enskeppig med en östvästlig orientering. Fasaden är spånbeklädd med spånskivor som är rödmålade med falurödfärg. Taket är spånbeklätt med takspån som är tjärade. I väster är ett torn vidbyggt kyrkobyggnaden och i norr är sakristian belägen. Stommen är timrad och spånbeklädd till sina fasader och takytor. Tornet har formen av en inbyggd klockstapel med inklädda stödben. Kyrkan har två entréer, en huvudingång och en via sakristian. De är panelklädda och tjärstrukna.

Kyrkan är uppförd 1694–1695 då en äldre kyrkobyggnad revs. Den nya kyrkan är uppförd av timmer. År 1766 försågs kyrkan med ett torn i samband som en äldre klockstapel revs. Kyrkan blev tillbyggd åt öster år 1819–1820 och 1889–1890 genomgick byggnaden en omfattande ombyggnad. I detta sammanhang restes ett nytt torn.

Bondstorps kyrka är ett kyrkligt kulturminne och är skyddad enligt såväl plan- och bygglagen (PBL) som kulturmiljölagen (KML).

Klassificering: Byggnadsminne (KML 3 kap).

Prästgården 3.1

Huvudbyggnad i senempire, uppförd 1840 och två flygelbyggnader med garage och gäststuga. Huvudbyggnaden är en och en halv våning hög och har en fasad med gul locklistpanel. Fasaden är symmetriskt komponerad kring en mittaxel. Veranda i sirligt lövsnickeri. På sadeltaket ligger svarta betongpannor.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning

Fasad, gul locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Frontespiser, på vardera sida om byggnadens mittaxel, pulpettak

Veranda, i trä med lövsågeridetalljer, sadeltak

Dörsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Entré med farstutak, klätt med enkupigt tegel

Takform, sadeltak med svarta takpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Bondstorp 4:1

Missionshus. Byggnaden är uppförd 1935 och innehåller två samlingssalar samt en bostadslägenhet. Byggnaden är två våningar hög och uppförd i vinkel. Fasaden är symmetrisk och klädd med vit locklistpanel. Sadeltak är belagt med bruna betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar

Fasad, vit locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Dörsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Entré med farstutak, med bruna tegel

Takform, sadeltak med bruna betongpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Sjöborg 1:7

I byn ligger även ett värdshus, före detta pensionat. Byggnaden uppfördes 1931 och hade tolv gästrum. Byggnaden har en två våningar hög stomme i trä, utvändigt klädd med gul locklistpanel. Fasaden är symmetriskt uppbyggd kring en mittaxel med entré, balkong och frontespis. Sadeltaket har avvalmade gavelspetsar och är täckt med rött tvåkupigt tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två och en halv våningar
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, sadeltak med tegel
Takkupor med lunettfönster
Balkong, räcken av järnsmide, uppburen av konsoler
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Takform, mansardtak med avvalmade gavelspetsar, med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bogla 1:3

En gårdsbildning som består av ett bostadshus från 1929, en flygel från 1850 samt en paradladugård från 1935.

Huvudbyggnaden består av en och en halv våning med locklistpanel. Mansardtak med tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Våningsband

Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, mansardtak med tegel
Frontespis
Veranda, träräcken
Balkong, träräcken

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Flygelbyggnaden är en våning hög och har en stomme i timmer samt ett sadeltak täckt med röda betongpannor. Fasaden är klädd med faluröd locklistpanel och symmetriskt grupperad kring en farstukvist med sirligt lövsnickeri.

Bäck 1:1

På gården Bäck 1:1 finns ett flyttat, men välbevarat bostadshus som är ursprungligen är byggt 1846. Den äldre mangårdsbyggnaden är renoverad vid flera tillfällen, men har kvar kulturhistoriska värden. Huset har en två våningar hög stomme av timmer och ett sadeltak belagt med enkupigt rött tegel. Fasaden är symmetriskt grupperad kring en mittaxel med farstukvist i lövsnickerier och dekorationer samt klädd med gul locklistpanel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en halv till två våningar
Fasad, faluröd locklistpanel, uppdelad med stående vita bräder
Fönstersättning och fönsterformat

Frontespis, sadeltak med tegel
Balkong, räcken av järnsmiden
Veranda, räcken av järnsmiden
Dörrsättning och dörrformat
Entré med farstutak, klätt med enkupigt tegel
Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Eksta 3:11

Byggnad, bostad från 1931. Huset har två våningar och har en fasad av locklistpanel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, pulpettak
Balkong, med träräcken
Entré med inbyggd öppen veranda, träräcken
Dörrsättning och dörrformat
Tak, betongtegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bondstorp 10:1

Bondstorps första skolhus 10:1 uppfördes 1847. Den nuvarande byggnaden är uppförd 1890 och bestod ursprungligen av tre salar, ett bespisningsrum samt en bostadslägenhet.

Huvudbyggnaden är en och en halv våning hög. Byggnadens trästomme är klädd med gul liggande fasspontpanel och med stående panel gavelsidornas övre våning. Sadeltak belagt med röda betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en till en och en halv två våning

Fasad, liggande och stående panel

Våningsband

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Tak, sadeltak, betongpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bondstorp 3:9, kyrkvägen 10

Ängslund. Uppförd i början av 1900-talet. Huset var ursprungligen fattighus till socknens invånare. Senare har olika affärsverksamheter inrymts i byggnaden som lanthandel och cykelaffär. Numera privatbostad.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en till en och en halv två våning

Fasad, locklistpanel

Våningsband

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Tak, sadeltak, tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bondstorp 2:9, Bondstorps Klockaregård 1

Byggnad i två våningar. Uppförd på 1960-talet. Fasad av locklistpanel. Våningsband. Sadeltak med betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en till en och en halv två våning

Fasad, locklistpanel

Våningsband

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Balkong med träräcken

Tak, sadeltak, takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Klockaregården 1:16, Bondstorps Klockaregård 2

Fasad av tegel och sadeltak av tegel. Uppförd 1867. Byggnaden har flyttats från norra sidan av Måsarpsvägen till byns sydöstra del. I huset har tidigare varit affärsverksamhet och poststation. Numera bostadshus.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar

Fönstersättning och fönsterformat

Frontespis, sadeltak med pulpettak

Balkonger, räcken av trä

Veranda, räcken av trä

Dörrsättning och dörrformat

Entré med farstutak, klätt med enkupigt tegel

Tak, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Dokumentation av kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Den kommunala kulturmiljön Bondstorps sockencentrum inbegriper fler äldre kulturhistoriska byggnader. Prästgården 3:1, Bondstorp 4:1, Sjöborg 1:7 och Bondstorp 10:1 som samtliga har bibehållit ett välbevarat ursprung.

Måsarpsvägen som passerar genom Bondstorp har en bevarad äldre struktur och form. Här återstår inslag av äldre bebyggelse intill den äldre byvägen.

Flera av de äldre betydelsefulla funktionella byggnaderna finns kvar i Bondstorps sockencentrum, kyrka, missionshus, prästgård, skola, fattigstuga och pensionat.

Välbevarade gårdsanläggningar Bogla 1:3 och Bäck 1:1 och äldre bostadshus finns i området.

Specifika värden

Bondstorps kyrka är ett kyrkligt kulturminne.

Inom området finns flera övriga kulturhistoriska lämningar.

Betydelsefulla karaktärsdrag med kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Bebyggelsen i byn och utanför bykärnan har olika volym och skala. Kyrkan med dess placering på ett krön utgör ett betydelsefullt landmärke. Det är viktigt att siktlinjerna till kyrkan bevaras.

I byn dominerar av fastigheter med separata byggnader i mindre skala, även om enstaka uthus som garage kan ingå på tomtmarken. Byggnader i mindre volym är kännetecknande för den modernare bebyggelsen av enplansvillor.

Siktlinjerna i landskapet är tydliga i form av öppna ytor av odlingsmark, äldre vägar med alléträd och äldre bebyggelse.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Bondstorps historia och kulturarv är kopplade till olika ursprung, en förhistorisk tid, en agrar bakgrund samt till sockencentrumets utveckling.

Avtryck från sockencentrumets framväxt består av äldre byggnader, bostäder och verksamheter för religiösa och profana funktioner, som frikyrka och skola. Även infrastruktur i form av äldre vägsträckningar är viktiga i sammanhanget.

Den äldre vägsträckningen genom samhället, Månsarpsvägen utgör en viktig kulturhistorisk kommunikationsled. Månsarpsvägen som passerar genom samhället har bibehållit stora delar av dess äldre organiska struktur.

I den södra delen finns en äldre bystruktur kvar med kyrkan som är omgiven av flera andra kulturhistoriskt värdefulla byggnader som missionshus, skola, före detta vårdshus och klockargård. Norr därom längst med den äldre byvägen finns den före detta prästgården kvar.

Mellan bebyggelsen återfinns det äldre agrara kulturlandskapet. Det består dels av skog dels av odlingslandskap och hagmark. I den västra delen närmast Rasjön finns två relativt opåverkade skogsområden.

Det äldre agrara kulturlandskapet har präglat tillkomst och utveckling av Bondstorps tätort. På landsbygden finns äldre gårdsstruktur er med flera byggnader, en huvudbyggnad som medelpunkt och i omgivningen utplacerade ekonomibyggnader i olika volym.

Avtryck från den agrara tidsperioden är ännu påtagliga i form av öppna ytor av odlingsmark, äldre vägar med alléträd och äldre bebyggelse av ensamgårdar.

Biologiskt kulturarv

Det agrara ursprunget utgör ett viktigt kulturarv för byn och är bevarad i form av både äldre bebyggelsestruktur och det öppna landskapet, där marken hävdas genom att betas och brukas.

Inom området finns över 100 större lövträd som är registrerade av länsstyrelsens i Jönköpings län som bevarandevärda grova träd.

Längst med kyrkan, fastigheten Kyrkan 1:1 och skolan, fastigheten Bondstorp 10:1 finns en ensidig trädallé. I den norra delen söder om bebyggelsen på Bäck längst med Måsarpsvägen finns en ensidig trädallé.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Gällande lagar berör den kommunala kulturmiljön:

Bondstorps kyrka är ett kyrkligt kulturminne och är skyddad enligt kulturmiljölagen (KML 4 11, 12 §§). KML 4 kap. såväl som plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §).

Fornlämningar är skyddade genom Kulturmiljölagen, KML 1 kap, 2 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

Övriga kulturhistoriska lämningar skyddas genom Skogsvårdslagen, 30 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.

- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Hänsyn och uppmärksamhet, krävs vid framtida åtgärder.

Området har vissa kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Bondstorps sockencentrum har en delvis bevarad äldre struktur med ursprunglig bebyggelse och en äldre bykärna med äldre strukturer. Den är koncentrerad runt kyrkan och den äldre byvägen. Delar av den äldre bykärnan är tydligt avläsbar, med kyrkan i centrum som ligger på en ett mindre krön i terrängen omgiven av flera karaktäristiska och funktionella äldre byggnader som skola, före detta pensionat och missionshus.

Det finns flera välbevarade kulturhistoriskt intressanta och värdefulla byggnader i byn, kyrka, missionshus, prästgård, skola och värdshus. Utanför byn finns flera kulturhistoriska byggnader, Klockaregården, Bäck och Södra Bogla.

Inom samhället dominerar modernare bebyggelse som är uppdelade i faktorer som ålder, struktur och format. Samhället har expanderat under senare delen av 1900-talet och i början av 2000-talet. Det innebär att årsringarna för den samlade bebyggelsen inte är homogen, även om flera av de äldre byggnaderna finns längst med den äldre byvägen, Månsarpsvägen.

Den äldre bebyggelsen inom den kommunala kulturmiljön, i byn och på landsbygden ska värnas. Restriktivitet iaktas vid förändring av bebyggelse med ursprunglig karaktär för att inte störa kulturlandskapet. Eventuell ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga kulturmiljön. Undvik en förtätning i form av ny byggelse, för att bevara byns äldre kulturhistoriska kulturmiljövärden. Vid anläggning av ny bebyggelse bör den uppföras i anslutning till befintlig modern bebyggelse och då i utanför den äldre bykärnan.

Ny bebyggelse bör placeras utifrån geografiska siktlinjer i landskapet och terrängens höjdkurvor. Bostadshus i en och en halv till två våningar förordas. Undvik större byggnadskroppar, förutom eventuella ekonomibyggnader som ladugårdar. De bör placeras vid sidan av eller bakom huvudbyggnaden. Ny bebyggelse bör anpassas i volym till den äldre befintliga bebyggelsen och kulturmiljön. Överordnad byggnadsform, skala samt kulör- och materialval bör harmoniera med befintlig bebyggelse och landskapsrum. Förtätning eller utvidgning av befintliga boendemiljöer bör ske med stort hänsynstagande till platsens befintliga kulturvärden och förutsättningar. I området runt kyrkan, den äldre bykärnan dominerar av träbyggnader. Eventuella nya byggnader bör uppföras i trä för att bevara områdets karaktär, struktur och kulturmiljövärden.

Det agrara kulturlandskapet i form av odlingsmark och hagmark finns både i omlandet och även i och i anslutning till den samhällen. Det agrara kulturlandskapet med odlingsmark och hagmark utgör ett värdefullt kulturarv. Landskapets historia och karaktär har varit viktiga förutsättningar med lång kontinuitet för utvecklingen av utvecklingen av både landsbygden och samhällen. Därav är viktigt att hävda det öppna landskapet genom att det kontinuerligt betas och brukas.

Den kommunala kulturmiljön inkluderar flera kulturlämningar som är registrerade i fornsök. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar ska beaktas och värnas. Sammanhängande med varje fornlämning ingår även ett fornlämningsområde som fastställs och beslutas av länsstyrelsen. Undvik även exploatering i närområdet intill befintliga kulturlämningar.

Den nuvarande antikvariska bedömningen för de flesta av kulturlämningarna i fornsök är registrerade före den nu gällande kulturmiljölagen. Det kan innebära att den antikvariska bedömningen i vissa fall kan omprövas, därför ska alltid en dialog med länsstyrelsen alltid genomföras inför eventuella planer som kan påverka fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar.

Eftersom den kommunala kulturmiljön inkluderar flera fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar så är det möjligt att det även kan finnas flera dolda kulturlämningar som inte är registrerade i fornsök. Det är därav viktigt att det alltid genomförs en antikvarisk utredning inför planerade åtgärder av exploatering av som berör den kommunala kulturmiljön.

Det finns inga kända arkeologiska undersökningar eller utredningar som har genomförts inom den kommunala kulturmiljön. Inför en planering av ny bebyggelse och ny infrastruktur inom den kommunala kulturmiljön kan det innebära att det först kommer att födras arkeologiska förundersökningar och utredningar.

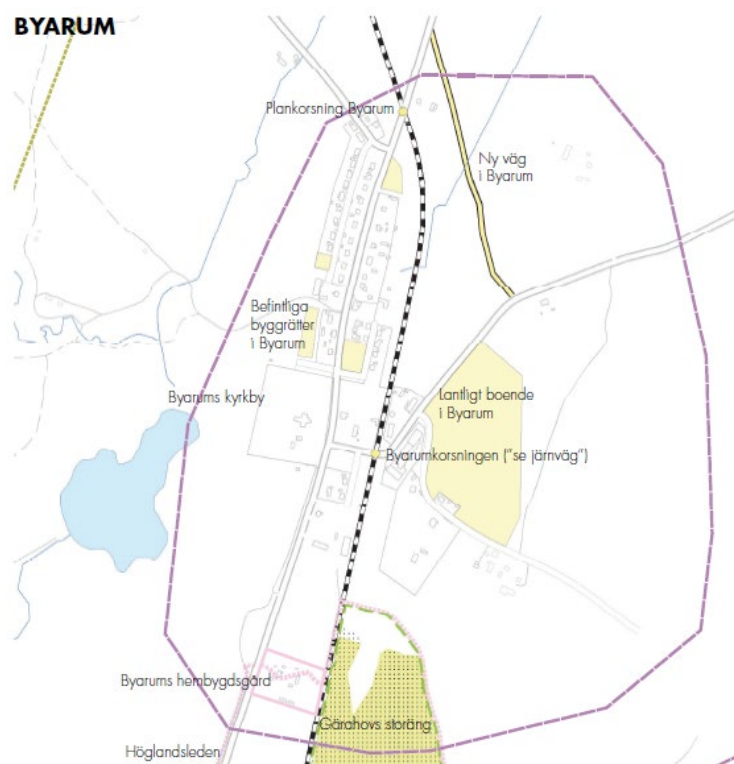
Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna och den övriga kulturmiljön i nya områdesbestämmelser, ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Byarum

Byarums sockencentrum

1. Bakgrund och historik

Byarum ligger i ett småkupert och barrskogsrikt landskap. Närmast byn och öster om densamma, finns utspridda odlingsmarker. Genom byn sträcker sig både Lagastigen och järnvägen Jönköping-Vaggeryd. Den ursprungliga vägens sträckningen var väster om kyrkan.

I Byarum finns flera registrerade gravrösen från bronsåldern som indikerar på en kontinuitet av flera tusen år av bosättningar i bygden. Kvadratiska stensättningar, gravar från äldre järnålder, förekommer oftare i Byarum än inom någon annan socken i Jönköpings län.

Under 1600- och 1700-talen ökade järnhanteringen i Byarum som tillhörde Tabergs bergslag. De goda kommunikationerna via Lagan och Lagastigen, huvudvägen från Jönköping mot de skånska städerna samt senare järnvägen, bidrog också av järnhanteringsens tillväxt. För den stora delen av invånarna var dock jordbruk den huvudsakliga sysselsättningen. Befolkningsökningen, järnvägen och naturresurserna, dvs vattenkraft, trä och metall, var en god grund för 1800-talet och 1900-talens industrialisering.

Ny bebyggelse och vägar har växt fram längst med flera kvarter och gator i samhället. Det gäller särskilt bebyggelsen längst med Klostergatan i norr och Gummarpsvägen i söder.

Lagastigen, lv 846 är huvudvägen som passerar genom samhället. I den östra delen avdelas samhället av järnvägen. I den östra delen finns ett skogslandskap som består av ensamliggande hus, ex Gärarov 1:18 med tillhörande odlingsmark och hagmark.

Samhället avgränsas i de norra och västra delarna av skog, i det senare finns ett nordsydligt stråk av öppen odlingsmark närmast samhället. De sydvästra delarna avgränsas av skog, våtmark och Byarumssjön. I de södra delarna finns större ytor av öppen odlingsmark och hagmark samt även i de sydöstra och i nordöstra delarna. Däremellan i den östra delen om samhället finns ett större område av skogsmark. Den öppna odlingsmarken och hagmarken är till viss del även inlemmad i samhället, vilket är särskilt signifikativt norr om kyrkogården och närmast ytterområdena av bebyggelsen.

Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar

Närområdet öster och viss mån även söder om samhället är rikt på fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Det består av kulturlämningar från olika tidsperioder, både från förhistorisk tid och från historisk tid.

Området är fornlämningsrikt med förhistoriska gravar från yngre järnåldern. Särskilt den östra delen är komplext med ett stort antal fornlämningar. I den södra delen finns ett större gravfält och flera vägmärken, milstenar och väghållningsstenar.

I utredningsområdet finns både ensamliggande gravar samt mindre gravfält. Det finns en tydlig koncentration av gravar i form av både ensamliggande stensättningar och gravfält. Av gravtypernas formationer så bör de kunna dateras till järnåldern.

Det finns även flera vägmärken som består av milstolpar och väghållningsstenar. Vägmarkerna är från 1700-talet och 1800-talet och utgör fornlämningar.

I den södra delen finns Byarums hembygdspark, Gärarov 1:1 som innefattar både äldre kulturhistoriska byggnader och en park med lövträd och en större grönyta.

Öster om hembygdsgården är naturreservatet Gärhovs storäng, Gärhov 1:2. Naturreservatet består av en slåtteräng i ett agrart kulturlandskap som hyser stora kulturmiljövärden och naturmiljövärden. Inom naturreservatet finns flera fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Flera viktiga och rödlistade arter av växter och djur är kopplade till habitat inom naturreservatet. Naturreservatets värden bevaras genom skötselåtgärder som består av slåtter och betesgång.

2. Områdesbeskrivning

Kyrkan 1:2

Kyrkans stomme är av sten med spritputsade väggytor, hörn och omfattningar är slätputsade. Takyterna på kyrkan är i sin helhet klädda med falsad kopparplåt. Gravkorets tak är belagt med falsad plåt och kröns av en urna. I väster finns en tornbyggnad som kröns med en plåtinklädd lanternin. Sakristian är belägen i vinkeln mellan långhuset och det norra sidoskeppet. Till sin karaktär är kyrkan en stilblandning där centralkyrkoformen och gravkoret anknyter till barockens stilideal. Kyrkan har en korsformad plan med östvästlig orientering. Arkitekturen är blandad där korsformen anknyter till barocken och i tornet är en tidig nyklassicism läsbar. Kyrkan har en del dekorativa inslag i fasaderna såsom en medeltida portal vid ena porten samt en äldre gravhäll som murats in i det norra sidoskeppet.

Den ursprungliga utformningen och uppförandet av kyrkan är okänt. Äldre murrester, fragment av medeltida målningar indikerar att kyrkan kan varit en del av ett tidigare belagt nunnekloster i Byarum. Klostret som tillhörde cistercienserorden flyttades på 1200-talet till Sko, Håbo kommun. Kyrkan bestod före 1758 av ett litet låghus i sten utan torn. Detta år uppfördes ett absidformat kor och 1766 fick kyrkan en korsformig plan genom att två sidoskepp uppfördes. Mellan åren 1784 och 1786 uppfördes två västtorn varav det första rasade under byggnadsarbetet. Kyrkan har senare blivit restaurerad vid flera tillfällen.

Byarums kyrka är ett kyrkligt kulturminne och är skyddad enligt kulturmiljölagen (KML 4 11, 12 §§). KML 4 kap. såväl som plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §).

Klassificering: Byggnadsminne (KML 3 kap).

Gärhov 1:16

Prästgården i Byarum uppfördes 1923 och ligger öster om järnvägen. Bostaden blev restaurerad 1942. Bygganden har en stomme av timmer och är två våningar hög.

Fasaden är indelad i tre delar med hjälp av fyra knutlådor, i den mittersta delen finns en snickeriförsedd farstukvist och två rektangulära fönster. De två övriga delarna har två rektangulära fönster i bottenplanen och två lunettfönster i övervåningen. Fasaden är klädd med gul locklistpanel. Sadeltak täckt med röda betongpannor.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar

Fasad, gul locklistpanel, uppdelad med stående vita bräder

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar och fönsterluckor

Frontespiser, på vardera sida om byggnadens mittaxel, pulpettak

Takkupor, med lunettfönster

Farstu med räcken och pelare i trä, sadeltak

Dörrsättning och dörrformat

Entré med inbyggd veranda i trä, med tympanon, sadeltak med tegel

Takform, sadeltak med röda takpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Gärahov 1:6

Mitt emot kyrkan ligger före detta sockenstugan och den nuvarande skolan. Byggnaden är uppförd 1840 med en salar för sockenstämorna, prästkammare och fruntimmersrum. De senare användes före och efter högmässan.

Vidare innehöll byggnaden bostäder för klockare, organist och skolmästare samt en skollokal och utrymme för barnmorskan. 1947 startade Byarums skola i huset. Byggnaden har en stomme av timmer som är två våningar hög. Fasaden är klädd med gul locklistpanel och har ett symmetriskt utförande med sju fönsteraxlar. I fasadens mitt finns en veranda. Byggnaden är försedd med ett tegeltäckt sadeltak. Huset har till stora delar bibehållit dess ursprungliga arkitektur och karaktär.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, gul locklistpanel, uppdelad med stående vita bräder
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Dubbla entréer med trappor och räcken
Farstu med räcken och pelare i trä
Veranda med lövsnickrier
Balkong, med träräcken
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

1904 byggdes en ny skola vid sockenstugan. Byggnaden innehåller två lärosalar samt en lärarbostad. Skolhuset är uppförd av timmer och har en T-formad planlösning. Byggnaden är en våning hög och har en inredd vind under ett högt tegelklätt sadeltak. Fasaden är klädd med gul locklistpanel.

I Byarum ligger den före detta tvättstugan, numera bostad, som tillhört Gästgiveriet 1.24. Stugan är uppförd i timmer med ytterväggar i falurött. Taket är täckt med rött tvåkupigt tegel. Snickeriet på verandan samt kring förstuga och dörrar är vitmålade.

Gärahov 1:2, Vicksbo

Bostad uppförd 1903. Bostaden har tidigare varit pensionat. Huset är en och en halv våning högt och har en L-formad grundplan. I vinkeln finns en veranda. Fasaden är klädd med vit fasspontad panel och taket är täckt med röda betongplattor.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar

Fasad, liggande fasspontpanel och stående locklistpanel

Våningsband, panelavskiljande profilerade lister

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Veranda, inglasad med träpanel

Frontespis på fasadens baksida, sadeltak med tegel

Takkupor på fasadens framsida, lövsnideri, sadeltak med plåt
Balkong, räcken av järnsmiden
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Gärahov 1:10, Lagastigen 30

Benämnd Bylund. Byggnad från 1924, en och en halv våning. Tillbyggd veranda.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, pulpettak med tegel
Huvudentré med inbyggd farstu
Sidoentré, sadeltak med tegel
Dörrsättning och dörrformat
Takform, mansardtak med tegel
Veranda, inglasad, sadeltak

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gärahov 1:12, Lagastigen 28

Bostadshus, en och en halv våning. Tillbyggd veranda.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning

Fasad, locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Entré med veranda, av trä och med lövsnickeri sadeltak

Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gärahov 1:11, Lagastigen 26

Bostadshus, en våning.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning

Fasad, locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Veranda med snickeridetaljler, tälttak,

Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gärahov 1:13, Lagastigen 24

Frikyrkobyggnad. En och en halv våning. Serbisk Ortodoxa församlingen. före detta Filadelfia.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning

Fasad, locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Frontespis

Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med plåt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gärahov 1:18

Byggnad från 1928, en och en halv våning. Huset användes av försvaret under andra världskriget. Byggnaden är restaurerad 1948.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Entré med träräcken
Veranda vitmålad i trä med lövsnideri
Frontespis, pulpettak med tegel
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel
Takfot med figursågade taktassar
Dubbla skorstenar, tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Byarums bruk, Gärhov 1:26

Byarums bruk är beläget i samhällets sydöstra del. Bruket som grundades 1945 hade från början sin verksamhet förlagd till en äldre cykelverkstad i området. Byarums bruk är ett av Sveriges sista lokala gjuterier.

Industribyggnaden är klass 2 i dokumentationen Kulturhistoriska industrimiljöer i Jönköpings län, 1998, länsstyrelsen i Jönköpings län.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

K2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, i två och tre våningar
Fasad, tegel
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak, flackt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gärahov 1:21, före detta Byarums Snickerifabrik

Byarums snickerifabrik ligger i samhällets östra del, i närheten av Byarums bruk. Byggnaden uppfördes ursprungligen 1945–46. Verksamheten startade året därpå, 1947. Snickerifabriken har genom åren utökats med flera byggnadskroppar. Trots förändringarna är fasaden förhållandevis väl bibehållen.

På fastigheten står även ett virkeslager som med en faluröd locklistpanel för tankarna till jordbrukets traditionella ekonomibyggnader.

Fastigheten har fått klass 1 i dokumentationen Kulturhistoriska industrimiljöer i Jönköpings län, 1998, länsstyrelsen i Jönköpings län.

Fastigheten ingår i dokumentationen Reviderat kulturminnevårdsprogram för Jönköpings län, del 3, 2001, länsstyrelsen i Jönköpings län.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2, eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, asymmetrisk huvudbyggnadskropp i etage, två och tre våningar

Fasad, betong

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Entréer med stentrappor

Takform, sadeltak

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gärahov 1:1

Byarums hembygdsgårds förening bildades 1935. Ett viktigt syfte är att bevara gamla byggnader och att visa äldre gårdsmiljöer.

Mangårdsbyggnad, parstuga, två våningar. Byggnaden är från 1800-talets första hälft. Hitflyttad från Rumlaborg, Nydala.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattning
Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Enkelstuga. En våning. Torvtak, på korrugerad plåt. Byggnad från 1700-talets första hälft. Hitflyttad från Dalabäcken.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning
Fasad, timmer
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattning
Takform, sadeltak med torv

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Utskottsbod i två våningar från 1700-talets mitt. Timrat förrådshus som ursprungligen har använts till förvaring av mat och kläder. Hitflyttad från Norrhult.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar med loftgång
Fasad, timmer, knuttimrad
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Bod, hitflyttad 1991. Uppförd av timmer med fasad av locklistpanel. Sadeltak med tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1, byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning
Fasad, locklistpanel
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Avträde, troligen från 1700-talet. Hitflyttad från Målen. Uppförd av timmer. Sadeltak med enkupigt tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning

Fasad, timmer, knuttimrad

Dörrsättning och dörrformat

Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Bod, troligen från 1700-talet. Hitflyttad från Rastad, Krängshult. Byggnaden är en tvillingbod, Uppförd av timmer och med fasad av brädpanel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning

Fasad, timmer

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Ladugård, troligen från 1700-talet. Hitflyttad från Hägnen, Mosshult. Uppförd av timmer och fasad med brädpanel. Sadeltak med bräder. Trälucka till trösklogen. Fristående tröskvandring.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning med loge
Fasad, brädpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Trälucka till trösklogen
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med bräder
Tröskvandring, fristående

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Smedja, från 1760-talet. Hitflyttad från Gräsö, Bondstorp. Uppförd av timmer. Sadeltak med torv, på platonmatta.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning
Fasad, timrad, knuttimrad
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med torv

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Loftbod. Utskottsbod i två våningar från mitten av 1700-talet. Ursprungligen från Norrhult, Svenshult. Uppfört av timmer, knuttimrad. Tak med enkupigt tegel. På takets en gavelsida finns en vällingklocka. Byggnaden var ursprungligen en förrådsbyggnad som användes till förvaring av mat och kläder.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, tvåvåningar
Fasad, timrad, knuttimrad
Fönsterlucka, trä
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med torv

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

3. Dokumentation av kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Byarums sockencentrum inbegriper fler äldre kulturhistoriska byggnader som har bibehållit ett välbevarat ursprung. Flera av de äldre betydelsefulla funktionella byggnaderna finns kvar i Byarums sockencentrum. Kyrka, prästgård, skola, sockenstuga och pensionat.

Flera välbevarade gårdsanläggningar och enstaka bostadshus finns i området utanför samhället som Gäråhov 1:2. Lagastigen, vägen som passerar genom Byarum har en bevarad äldre struktur och form, även om dess sträckning delvis ändrades i början av 1900-talet efter skolans tillkomst. Här återstår inslag av äldre bebyggelse med olika funktioner som kyrkan och skolan intill den äldre byvägen.

Specifika värden

Byarums kyrka är ett kyrkligt kulturminne.

Inom området finns flera registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Dessa utgör värdefulla förhistoriska kulturmiljöer.

I Byarums södra del finns hembygdsparken med en samling av äldre kulturhistoriskt värdefulla och välbevarade byggnader.

Den industriella verksamheten har varit en faktor för utvecklingen och tillväxten av samhället. Byarums bruk, Gäråhov 1:26 samt före detta Byarums Snickerifabrik, Gäråhov 1:21 utgör båda industriella kulturarv med kulturhistoriska värden.

Betydelsefulla karaktärsdrag med kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Bebyggelsen i byn och utanför bykärnan har olika volym och skala. På landsbygden domineras äldre gårdsstruktur med flera byggnader, en huvudbyggnad som medelpunkt och i omgivningen utplacerade ekonomibyggnader i olika volym. Kyrkan med dess placering på ett krön utgör ett betydelsefullt landmärke. Det är viktigt att siktlinjerna till kyrkan bevaras.

I byn domineras av fastigheter med separata byggnader i mindre skala, även om enstaka uthus som garage kan ingå på tomtmarken. Byggnader i mindre volym är kännetecknande för den modernare bebyggelsen av enplansvillor.

På landsbygden domineras äldre gårdsstruktur med flera byggnader, en huvudbyggnad som medelpunkt och i omgivningen utplacerade ekonomibyggnader i olika volym.

Siktlinjerna i landskapet är påtagliga genom öppna ytor av odlingsmark, äldre vägar med alléträd och äldre bebyggelse.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Byarums historia och kulturarv är dels kopplade till en förhistorisk tid, ett agrart ursprung, en industriell verksamhet till samhällets framväxt.

Avtryck från förhistorisk tid består av närvaran av ett ansevärt antal fornlämningar i form av både enskilda gravar och större gravfält.

Byarums sockencentrum har en delvis bevarad äldre struktur med ursprunglig bebyggelse. Intill de äldre Lagastigen och även Prästgårdsvägen återstår flera äldre byggnader och gårdar.

Avtryck från samhällets framväxt består av äldre byggnader, bostäder och verksamheter för religiösa och profana funktioner, som kyrka och skola. Även infrastruktur i form av äldre vägsträckningar är viktiga i sammanhanget.

Byarums samhälle består av en äldre bykärna med flera betydelsefulla element. Lagastigen, den äldre vägen som passerar genom samhället utgör en viktig kulturhistorisk kommunikationsled. Kopplingen med milstenar och vägmarken till Lagstogens struktur och utformning har en kontinuitet med kulturhistoriska värden som är viktiga att bevara.

Avtryck från den industriella fasen av tillverkning och verksamhet består av byggnader och infrastruktur som är kopplade till olika företag på orten. Flertalet är placerade nära järnvägen.

Avtryck från den agrara tidsperioden är ännu påtagliga i form av öppna ytor av odlingsmark, äldre vägar med alléträd och äldre bebyggelse. Där finns även flera äldre gårdstrukturer. Där finns flera välbevarade äldre byggnader som Gärhov 1:2 och Gärhov 1:18.

Utanför samhället finns flera ytor som består av ett välbevarat agrart och öppet kulturlandskap med ensamliggande gårdar, odlingsytor, betesmarker samt äldre vägsträckor. I övrigt dominerar större sammanhängande skogsmarker med inslag av sankmarker.

Biologiskt kulturarv

Det agrara ursprunget utgör ett viktigt kulturarv för byn och är bevarad i form av både äldre bebyggelsestruktur och det öppna landskapet, där marken hävdas genom att betas och brukas.

I den norra delen av Lagastigen finns en allé med lövträd.

Inom området finns ett 40-tal större lövträd som är registrerade av länsstyrelsen i Jönköpings län som bevaringsvärda grova träd. Dessa finns i närheten av kyrkogården på fastigheten Byarum 1:21 samt kyrkan på fastigheten Byarum 2:1. Även på fastigheten Gärhov 1:6 finns större lövträd som ramar in skolgården med trädrader.

Flera vandringsleder med naturvärden passerar genom Byarum. De består av Höglandsleden samt Munkaleden och Franciskusleden.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Gällande lagar som berör den kommunala kulturmiljön:

Byarums kyrka är ett kyrkligt kulturminne och är skyddad enligt kulturmiljölagen (KML 4:11, 12 §§). KML 4 kap. såväl som plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §).

Fornlämningar är skyddade genom Kulturmiljölagen, KML 1 kap, 2 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

Övriga kulturhistoriska lämningar skyddas genom Skogsvårdslagen, 30 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Hänsyn och uppmärksamhet, krävs vid framtida åtgärder.

Området har vissa kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Byarum har inslag av en äldre bebyggelse, som främst består av kyrkan och skolan intill den äldre vägsträckan genom samhället. Det finns även flera kulturhistoriska industrimiljöer inom bykärnan. Kyrkan och skolan är välbevarade med betydande kulturhistoriska värden. Det finns även flera äldre kulturhistoriskt intressanta industrimiljöer inom bykärnan, såsom Byarums bruk och före detta Byarums snickerifabrik.

Delar av den äldre bykärnan är tydligt avläsbar med kyrkan och skolan i centrum. Norr därom längst med Lagastigen finns äldre byggelser från 1900-talet första hälft. Den industriella verksamheten är fortfarande koncentrerad till järnvägen och Krängshultsvägen.

Det finns flera välbevarade kulturhistoriskt intressanta och värdefulla byggnader i byn som kyrka, prästgård och skola. I den södra delen finns flera kulturhistoriskt värdefulla byggnader som kyrka, skola och frikyrka. Norr därom finns även den före detta prästgården kvar.

De flesta av de äldre bostadshusen i Byarum är dock i olika grader ombyggda eller tillbyggda. Det innebär att årsringarna för den samlade bebyggelsen generellt är blandad och uppdelad, även om flera av de äldre byggnaderna finns längst med Lagastigen.

Den äldre bebyggelsen inom den kommunala kulturmiljön, i byn och på landsbygden ska värnas. Restriktivitet ska iakttas vid förändring av bebyggelsen med ursprunglig karaktär respektive tillkommande bebyggelse, för att inte störa kulturmiljön. Förtätning eller utvidgning av befintliga boendemiljöer bör ske med stort hänsynstagande till platsens befintliga kulturvärden. Vid anläggning av ny bebyggelse bör den inte ske genom förtätning. Uppför ny bebyggelse uppföras i anslutning till befintlig modern bebyggelse och då utför av den äldre bykärnan.

Ny bebyggelse bör placeras utifrån geografiska siktlinjer i landskapet och terrängens höjdkurvor. Överordnad byggnadsform, skala samt kulör- och materialval bör harmoniera med befintlig bebyggelse och landskapsrum. Ny bebyggelse bör anpassas i volym till den äldre befintliga bebyggelsen och kulturmiljön. Bostadshus i en och en halv till två våningar. Undvik större byggnadskroppar, förutom eventuella ekonomibyggnader med tillhörande befintliga gårdstrukturer. Längst med Lagastigen dominerar träbyggnader. Eventuell ny bebyggelse bör uppföras i trä för att bevara områdets karaktär, struktur och kulturvärden.

Det agrara kulturlandskapet i form av odlingsmark och hagmark finns både i omlandet och i anslutning till den samhällen. Det agrara kulturlandskapet med odlingsmark och hagmark utgör ett värdefullt kulturarv. Landskapets historia och karaktär har varit viktiga förutsättningar med lång kontinuitet för utvecklingen av landsbygden och samhället. Därav är viktigt att hävda det öppna landskapet genom att det kontinuerligt betas och brukas.

Trädallén som finns i den norra delen längst med Lagastigen kan förstärkas genom att fler träd planteras in mellan de nuvarande luckorna och förlängas genom att trädallén tillåts att expandera söderut.

Den kommunala kulturmiljön innehåller såväl flera fornlämningar som övriga kulturhistoriska kulturlämningar, vilka är registrerade i fornsök. Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar ska beaktas och värnas. Sammanhängande med varje fornlämning ingår även ett fornlämningsområde som fastställs och beslutas av länsstyrelsen. Undvik även exploatering i närområdet intill befintliga kulturlämningar.

Den nuvarande antikvariska bedömningen för de flesta av kulturlämningarna i fornsök är registrerade före den nu gällande kulturmiljölagen. Det kan innebära att den antikvariska bedömningen i vissa fall kan omprövas, därför ska alltid en dialog med länsstyrelsen alltid genomföras inför eventuella planer som kan påverka fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar.

Eftersom den kommunala kulturmiljön är påfallande rik på fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar så är det möjligt att det även kan finnas flera dolda kulturlämningar som inte är registrerade i fornsök. Det är därav viktigt att det alltid genomförs antikvarisk en utredning inför planerade åtgärder av exploatering av som berör den kommunala kulturmiljön.

Tre mindre arkeologiska undersökningar har genomförts inom den kommunala kulturmiljön. Två genomfördes intill kyrkan samt en berörde den i fornsök registrerade boplatsen L1974: 784. Inför en planering av ny bebyggelse och ny infrastruktur inom den kommunala kulturmiljön kan det innebära att det först kommer att födras arkeologiska förundersökningar.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna och den övriga kulturmiljön i nya områdesbestämmelser, ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Skillingaryd

Kaffegatan

1. Bakgrund och historik

Den kommunala kulturmiljön omfattar bebyggelsen längs med stora delar av Kaffegatan. Det ursprungliga gatunamnet var dock Tofterydsvägen. I dagligt tal hade Tofterydsvägen tidigare benämnts som Kaffegatan. Anledningen var att i de flesta husen på gatan fanns tidigare kaféer som framför allt serverade militärer som övade på i Skillingaryds skjutfält. 1995 gjordes en namnändring så att Tofterydsvägen fick det namn som den haft i folkmun, alltså Kaffegatan.

Invånarna längs Kaffegatan gjorde sig förr förtjänster på militären genom att vid regementets möten öppna sina hem för servering av kaffe och kakor. Denna verksamhet präglade gatan från sekelskiftet fram till 1940- och 1950-talen. I några uthus finns stora bakugnar bevarade, om andra berättas att de har stått ute vid gatan och använts som kiosker.

Till fastigheterna hör uthus uppförda i regelverk och i några fall kombinerad med timmer. Fasader av locklistpaneler. På taken ligger främst plåt eller rött tegel. Två före detta smedjor finns inom området. Smedjorna har använts för att tillverka och reparera vagnar. Även här har det funnits ett samarbete med den militära anläggningen i närområdet.

2. Områdesbeskrivning

Gärsen 7. Kaffegatan 10

Byggnaden benämns Berghem. Bostadshus, en och en halv våning. Uppförd av timmer 1900. Fasad av grå locklist- och liggande fasspontpanel. Sadelstak beklädd med bruna betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning

Fasad, locklist- och liggande fasspontpanel

Våningslist, profilerade

Frontespiser

Entré, inbyggd farstu med liggande fasspontpanel, tälttak.

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Takform, sadeltak med betongplattor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Malen 7, Kaffegatan 12

Bostadshus, en och en halv våning. Uppförd 1910–12. Fasad av locklistpanel. Sadeltak med svarta betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Balkong, staket av järnsmide
Frontespis med balkong, sadeltaktak
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Malen 12, Kaffegatan 14

Byggnaden, T-formad i två våningar. Uppförd 1898. Fasad av locklistpanel. Sadeltak.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, stående locklistpanel
Våningslistor, profilerade
Farstu, lövsågeridekor, sadeltak
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Uthus, en våning. Uppförd 1919. Fasad med faluröd locklistpanel. Sadeltak, klädd med rött tegel. Välbevarade äldre dörrar och fönster.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Entré med sadeltak, klädd med tegel
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Malen 9, kaffegatan 16

Bostadshus, en och en halv våning. Uppförd av plank 1934. Fasad av gul locklistpanel. Brutet tak med svarta betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Entré med veranda
Frontespis med balkong, pulpettak
Takform, brutet tak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Iden 4, Kaffegatan 18

Bostadshus, uppförd av plank 1907. Fasad av gul fasspontpanel. Taket är täckt av tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
 Fasad, fasspontpanel
 Våningslistor, profilerade
 Fönstersättning och fönsterformat
 Fönsteromfattningar
 Dörrsättning och dörrformat
 Veranda, trästaket
 Balkong, trästaket, pulpettak med tegel
 Takform, brutet tak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Pålen 1:8, Kaffegatan 20

Byggnaden benämns Ljungkvists. Bostadshus, en och en halv våning. Uppförd av timmer omkring 1890. Fasad av faluröd locklistpanel. Sadeltak med röda betongpannor. Öppen farstukvist med lövsågeridekor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning

Fasad, locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Dörsättning och dörrformat

Farstu, lövsågeridekor, sadeltak

Takform, sadeltak med tegelpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gäddan 13, Kaffegatan 22

Bostadshus, en och en halv våning. Uppförd 1934 av plank. Fasad av gul locklistpanel. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel. Frontespis och balkong.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, stående gul locklistpanel med vita knutbrädor
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis och balkong, sadeltak med tegel och räcken med lövsnideri
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gäddan 13, Kaffegatan 22

Förråd, före detta bostad. Uppförd 1934. En våning. Fasad av stående faluröd locklistpanel. Sadeltak med tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning
Fasad, stående faluröd locklistpanel med vita knutbrädor
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel
Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17)

Gäddan 12, Kaffegatan 24

Bostadshus, två våningar. Uppförd av timmer omkring 1880. Fasad av locklistpanel. Sadeltak med brutna gavelspetsar, rött tvåkupigt tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
 Fasad, stående locklistpanel
 Våningslistor och gavellister, profilerade i trä
 Fönstersättning och fönsterformat
 Fönsteromfattningar
 Frontespis, brutet tak med tegel
 Veranda, inglasad, tak med tegel
 Dörsättning och dörrformat
 Dörromfattningar
 Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gäddan 12, Kaffegatan 24

Bostadshus, en och en halv våning. Fasad av locklistpanel. Sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning

Fasad, stående faluröd locklistpanel med vita knutbrädor

Fönstersättning och fönsterformat

Frontespis, brutet tak med tegel

Veranda, inglasad, sadeltak

Dörrsättning och dörrformat

Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gäddan 6, Kaffegatan 28

Bostadshus, en och en halv våning. Uppförd av timmer omkring 1900. Fasad av gul locklistpanel. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel. Frontespis och balkong.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en till en halv våningar
Fasad, stående panel
Våningslist, profilerad i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Frontespis, sadeltak med tegel
Balkong, träräcken
Veranda, inglasad
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gäddan 11 Kaffegatan 30

Bostadshus, en och en halv våning. Uppförd av timmer 1892. Fasad av gråmålad stående panel. Sadeltak av rött tvåkupigt tegel. Frontespis.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Frontespis, sadeltak med tegel
Dörrsättning och dörrformat

Dörromfattningar
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Smedja

På gården finns en smedja som tidigare har använt för tillverkning av hästdon. I byggnaden finns verktyg och maskiner bevarade från den tidigare verksamheten. Bygganden är sannolikt uppförd på den senare delen av 1800-talet.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en våning
Fasad, faluröda stående brädor
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Takform, sadeltak med plåt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Gästgivargatan 8, Kaffegatan 21

På tomten finns NTO-logen uppförd 1904. Byggnadsstommen består av regelverk och fasaden är klädd med liggande röd fasspontpanel. På taket ligger tvåkupigt rött tegel. Byggnaden har rektangulär plan och är en våning hög.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, rektangulär, en våning
Fasad, liggande röd fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Äldre träbebyggelse samlade längst med en äldre gatustruktur, Kaffegatan. Inslag av funktionella uthus och ekonomibyggnader.

Specifika värden

Bebyggelsen längst med Kaffegatan utgör ett värdefullt kulturarv som är präglad av betydelsen mellan boende och den militära verksamheten i närområdet. Bebyggelsen är till det stora välbevarad.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljön

Skala, volym och siktlinjer

De kulturhistoriska byggnaderna är nära sammankopplade med Kaffegatan. Den äldre bebyggelsen är till stora delar en enhetlig i volym. Huvudbyggnaderna är uppförda i en och en halv våning till två våningar medan uthusen utgörs av en våning.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Det finns en stark historisk koppling mellan den äldre träbebyggelsen med tillhörande smedjor och bakugnar på Kaffegatan och till den militära anläggningen i närområdet.

Flertalet av byggnaderna har till stora delar bibehållit dess ursprunglighet. Även om mindre tillbyggnader har genomförts så har det inte inneburit några större avvikelser från de ursprungliga värdena.

Immateriellt kulturarv

Kaffegatans tidigare namn var Tofterydsvägen. Men gatan benämndes ändå allmänt som Kaffegatan och bytte 1995 namn. Kaffegatan kommer från att i flera av husen på gatan tidigare fanns kaféer som hade militären som kunder. Invånarna öppnade sina hem för servering när militären hade övningar på Skillingarydfältet.

Verksamheten präglade pågick från sekelskiftet fram till den senare hälften av 1900-talet. I några av uthusen finns stora bakugnar bevarade, andra har stått ute vid gatan och fungerat som kiosker. Det finns även smedjor bevarade på gårdarna. Verksamheten i smedjorna var även delvis inriktade till samverkan med militären.

Biologiskt kulturarv

Till flera av husen finns relativt stora trädgårdar med fruktträd, stora lövträd, buskar, grusgångar och i flera fall trädgårdsland.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Den äldre bebyggelsen längs med Kaffegatan är tydligt kopplat till riksintresset Skillingsfälten. Det är viktigt att bevara den samhörigheten. Eventuell ny bebyggelse eller infrastruktur ska anpassas till den befintliga bebyggelsen och vägsträckningen. Det är viktigt att de äldre strukturerna med kopplingen mellan den kommunala kulturmiljön och riksintresset för kulturmiljövärden bevaras och att synlinjerna kan avläsas i landskapet.

Landskapsbilden är delvis förändrad, då ny bebyggelse har tillkommit mellan den kommunala kulturmiljön och riksintresset för kulturmiljön.

Även Kaffegatans äldre sträckning har delvis ändrats genom att den flyttats några meter norrut. Kaffegatan har även fått en annan karaktär, från genomfartsväg till lokalgata.

Eventuell ny bebyggelse i anslutning till den kommunala kulturmiljön bör anpassas efter den befintliga bebyggelsen. Eventuell nya byggnader bör utgöras av träbyggnader i en och halv – två våningar.

Eventuella nya uthus bör utföras i enhet med den befintliga uthusens karaktär och placering. Byggnaderna bör uppföras av trä och placeras bakom huvudbyggnaderna.

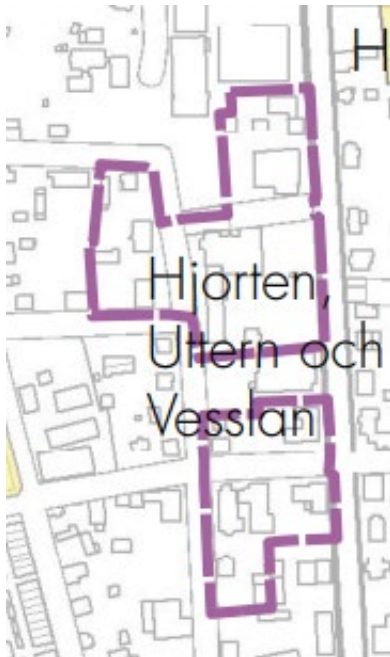
Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Kvarteren Hjorten, Uttern och Vesslan

1. Bakgrund och historik

Den kommunala kulturmiljön omfattar bebyggelse i ett område intill Storgatan, Skolgatan och Östra Vasagatan. Området består av två kommunala kulturmiljöer som är delade i en södra del och en norra del. Det södra har tillkommit senare och ingår inte i den ursprungliga kommunala kulturmiljön. Inom området har flera förändringar ägt rum. Byggnader har rivits och ersatts med nyare bebyggelser.

Den kommunala kulturmiljön består av bebyggelse med olika ursprung och funktion. från sekelskiftet 1900, 1920-talets klassicism till 1930-talets funkis. Här finns byggnader med som uppfördes som hade viktiga religiösa- eller samhällsfunktioner som skola, kyrka och missionshus samt även större bostadshus.

Till det ska även tilläggas att även flera byggnader från senare tid har tillkommit inom den kommunala kulturmiljön.

2. Områdesbeskrivning

Hjorten 1. Skolgatan 28

Skolbyggnad i två och en halv våning, uppförd 1914 av tegel. Fasad i rött tegel med mönstermurade partier i gult tegel. Frontespis. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två och en halv våning

Fasad, rött tegel med mönstermurade partier i gult tegel

Mittparti på huvudfasads entré med en *fronton*

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Frontespiser, längsgående på fasadens framsida och baksida på båda sidorna av mittaxeln

Dörrsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Uttern 11, Storgatan 29

Missionshus i en och en halv våning, uppförd 1913 med plankstomme. Fasad av vit locklistpanel. Svart plåttak med brutna gavelspetsar. Takryttare i form av en mindre tornspira ovanpå taket. En envånings tillbyggnad från 1960-talet.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv våning

Fasad, vit locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Våningsband, profilerade

Dörrsättning och dörrformat

Dörromfattning

Takform, mansardtak, svart plåttak med brutna gavelspetsar

Takryttare, en spira ovanpå taket

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Vesslan 3, Skolgatan 27 – Läkargatan 2

Tvåvåningsbyggnad, uppförd mellan 1910–20 som läkarstation, inrymmer idag kulturskola. Stomme av plank, fasad av faluröd locklistpanel med vita hörnkedjor, fönsteromfattningar och profilerad takgesims. Mansardtak med brutna gavelspetsar, täckt med tvåkupigt rött tegel. På tomten finns ett uthus/garage uppförd av regelverk med faluröd locklistpanel och rött tegeltak.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar

Fasad, faluröd locklistpanel med vita hörnkedjor

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Dörsättning och dörrformat

Dörrformat

Varenda, format och material

Balkong, format och material

Entré med träräcken och skärmtak

Takkupor på fasadens framsida och baksida, format och material

Takform, valmat tak med brutna gavelspetsar

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Vesslan 3. Skolgatan 29

Byggnad, bostad två och en halv våningar. Uppförd på 1910-talet.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv våning
Fasad, gult tegel
Fönstersättning och fönsterformat
Trapphus, mångformigt
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Vesslan 5, Skolgatan 31

Byggnad, bostadshus, en och en halv våning.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv våning

Fasad, lockpanel

Fönstersättning

Dörrsättning

Takform, mansardtak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Hjorten 7, Skolgatan 23

Flerfamiljshus uppförd av regelverk år 1907. Byggnaden är U-formad, två våningar hög och klädd med grå locklistpanel. På sadeltaket ligger tvåkupigt rött tagel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Våningslistor, profilerade
Dörsättning och dörrformat
Balkonger, med järnsmiden
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Hästen 4, Östra Vasagatan 19

Byggnad, kyrkobyggnad. Uppförd 1976. Stomme av plank, fasad med vitmålad puts. Sadeltak med tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, i vinkel, en våning

Fasad, vit puts

Fasad, delvis dekorerad med kyrkliga motiv

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Takform, sadeltak med takpannor

Vapenhus eller förrum, sadeltak med tegel, prytt med ett krucifix

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Hästen 2, Skolgatan 20

Bostadshus från 1923. Uppförd med stomme i regelverk. Byggnaden i två våningar hög. Fasad av grå locklistpanel samt försedd med ett svart plåtklätt sadeltak.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv våning
Fasad, stående locklistpanel samt liggande fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Våningslistor, profilerade
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med plåt

Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Hjorten 6, Östra Vasagatan 197

Kyrkobyggnad, uppförd av plank 1976. Vit spritputsfasad. Sadeltak med täckt rött tegel.
Sockel av huggen sten.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en våning
Fasad, vit puts
Fönstersättning och fönsterformat
Entré, utformad som Vapenhus, med inskription, sadeltak krönt med ett krucifix
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Hjorten 4, Östra Vasagatan 18

Bostadshus i två våningar. Uppförd 1934. Byggnaden är uppförd av plank, två våningar högt och har en rektangulär plan. Fasaden är symmetriskt uppbyggd och försedd med stående lockpanel. Taket är flackt och täckt med tvåkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, lockpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Våningslistor, profilerade
Dörrsättning och dörrformat
Takform, flackt med krön
Stentrappa med skärmtak och träräcken

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Äldre bebyggelse i centrum. Kvarter av bostäder med inslag av profana och religiösa byggnader. Bostäder i en och en halv våning till två våningar. Fasader i trä och med sadeltak. Skolbyggnad i rött tegel.

Specifika värden

Bebyggelse längst med Storgatan från sekelskiftet, 1900, 1920-talets klassisk till 1930-talets funktis. Flertalet av byggnaderna är välbevarade i dess ursprunglighet.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Området utmärks av de rätta gatustrukturerna längs med Storgatan och Skolgatan som skapar öppna och vida siktlinjer.

Bebyggelsen är inte helt homogen vad gäller volym och skala. Men de flesta av den kulturhistoriska bebyggelsen, både bostadshus, offentliga och religiösa byggnader kännetecknas av större byggnader.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

På en relativt begränsad yta har bebyggelse från olika ursprung, användning och tidsperioder bevarats. De profana, offentliga och religiösa byggnaderna utgör en värdefull kulturhistorisk bebyggelsemiljö från en tidsperiod för etableringen och utvecklingen av Skillingaryd under den första hälften av 1900-talet.

Biologiskt kulturarv

Längst med Östra Vasagatan och delar av Skolgatan finns ett biologiskt kulturarv. Innanför staketet till bostadshusen finns trädrader av större lövträd.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.

- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

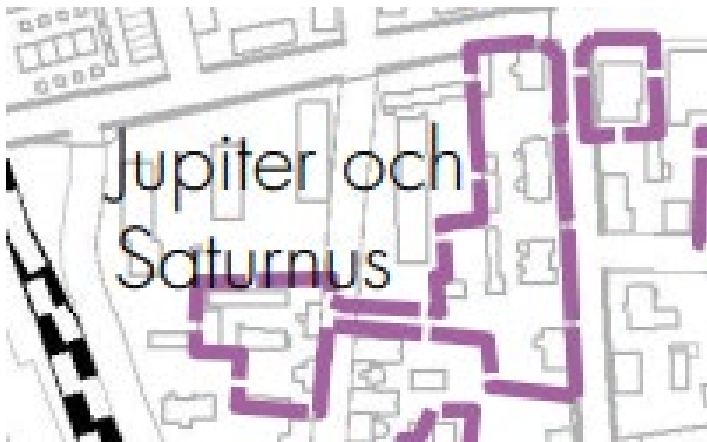
Den kommunala kulturmiljön består av blandad kulturhistorisk bebyggelse från tidsperioderna sekelskiftet 1900 till 1930-talets funktis. Här finns såväl äldre bostadshus som offentliga och religiösa byggnader. Flera av byggnaderna är välbevarade. Här finns även modernare byggelse i form av offentliga och religiösa byggnader.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Kvarteren Jupiter och Saturnus

1. Bakgrund och historik

Den kommunala kulturmiljön består av fastigheter på Storgatan och Skolgatan. Kvarteren är placerade öster om järnvägen. Bebyggelsen i dessa kvarter har fått sin karaktär av det differentierade näringsliv som från början fanns i området. Verkstäder och handelslokaler har inrymts inne bland bostadsbebyggelsen. Bebyggelsen längst med Storgatan utgörs främst av bostadshus i s k sekelskiftesstil. Huvudbyggnaden på Gäddan 1 har en annan bakgrund. Den utgörs av Frälsningsarméns byggnad.

Till fastigheterna hör uthus, i allmänhet uppförda av regelverk och klädda med faluröd locklistpanel, eller i något fall fasspontpanel. Taken är täckta av tegel, plåt eller papp. De flesta byggnaderna har inrymt lokaler för olika verksamheter, exempelvis möbelsnickeri, kopparslageri, träskarveri och målarverkstad.

2. Områdesbeskrivning

Gäddan 1, Storgatan 16

T-formad byggnad av plank, Frälsningsarméns lokaler. Byggnaden är en till två våningar hög med högt bruten takform. Taket är klätt med skiffer. Byggnaden är uppförd på 1920-talet.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar

Form, T-formad

Fasad, vit spritputs

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar med insjunkna fönsterpartier

Dörsättning och dörrformat

Dörrformat

Entré, med välvt portvalv, farstutak

Frontespis, format och material, välvt tak

Takform, brutet tak med skifferplattor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Jupiter 5, Storgatan 15 – Sturegatan 29

Bostadshus en och en halv våning. Uppförd 1907 av timmer. Fasad av vit locklistpanel.

Sadeltak av tvåkupigt rött tegel. Frontespis och öppen veranda med lövsågat räcke.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar
Fasad av vit locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Trapptorn, format och material
Veranda format och material, omgärdat av lövsågat räcke
Balkong format och material, med snickeridetaljer
Frontespis, format och material
Våningsband, profilerade
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Jupiter 7, Storgatan 13

Flerbostadshus i två våningar. Fasad med vit liggande och stående fasspontpanel. Frontespis. Våningsband. Sadeltak.

Jupiter 8, Storgatan 11

Affärs- och bostadshus i två våningar. Uppförd 1904 av plankstomme. Fasad av gråmålad fasspont- och locklistpanel. Byggnaden har en rikt formad takarkitektur med kraftiga, närmast lökkupolsliknande tornhuvor, vilka vilar på träkonsoler. Över mittaxeln är en lägre spetsig tornspira. Taket är täckt med röd falsad plåt.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar
Fasad, fasspont- och locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Tornhuvor, format och material
Tornspira, format och material
Balkonger i trä, rikt utsnidade
Entré med veranda i trä, med snickeridetaljer
Dörrsättning och dörrformat
Våningsband, profilerad i trä
Konsoler, trä
Takform
Rött plåttak, falsad plåt

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Jupiter 9, Storgatan 9

Affärs- och bostadshus i två våningar. Uppförd 1907 med plankstomme. Fasad av vit stående och liggande fasspontpanel. Sadeltak med röd falsad plåt. Mot gatan dekorerade gavelpartier samt en indragen balkong.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar
Fasad, fasspont- och locklistpanel
Gavelpartier, dekorerade i trä
Våningsband, profilerade i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Tornhuvor, format och material
Tornspira, format och material
Frontespis, format och material
Trapptorn, format och material
Balkonger i trä, inbyggd
Dörrsättning och dörrformat
Sadeltak med röd falsad plåt

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Saturnus 7 Skolgatan 5

Bostadshus i två våningar. Uppförd av timmer 1880. Fasaden kläddes 1957 med grå eternit. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel. Byggnaden är kraftigt ombyggd och även tillbyggd. I ett av gårdshusen har Frälsningsarmén haft sin möteslokal.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Entré med pelare och konsoler
Fönstersättning och fönsterformat
Balkonger i trä, inbyggd med skärmtak
Dörrsättning och dörrformat
Sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Saturnus 8, Skolgatan 3

Affärs- och bostadshus i en och en halv våning. Uppförd 1898 av timmer. Fasad med grön locklistpanel. Sadeltak med röda betongpannor. Frontespis.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad en och en halv två våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattning
Frontespis, sadeltak
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattning
Sadeltak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Byggnader från sekelskiftet 1900, en och en halv våning till två våningar. De flesta av byggnaderna inom kvarteret Jupiter är välbevarade och ursprungliga.

Specifika värden

Utmärkande är de oregelbundna planlösningarna och de osymmetriska huskropparna med utbyggnader, hörntorn och tornliknande trapphus. Karakteristisk på flera av husen är fasadbeklädnaderna med liggande panel, ofta kombinerad med locklistpanel och skild från denna genom väggband. Flera av byggnaderna har betydande kulturhistoriska värden, särskilt Jupiter 8 och Jupiter 9.

Skala, volym och siktlinjer

Storgatan har en gatusträckning med vida och fria siktlinjer som är viktig att bevara.

Bebyggelsen i kvarteret Jupiter utmärks av karaktäristiskt byggnader i stora proportioner.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Bebyggelsen längst med Storgatan är till stora delar välbevarad och har behållit den ursprungliga karaktären från tidsperioden 1900–1920. Flera av huskropparna som Jupiter 8 och Jupiter 9 ger ett monumentalt avtryck i anslutning till Storgatan som sedan dess tillkomst har utgjort en viktig huvudgata i Skillingaryds samhälle.

I detta avseende visar främst bebyggelsen längst med Storgatan en tydlig kontinuitet. Kopplingen mellan den äldre bebyggelsen längst med Storgatan och trädallén är fortfarande bevarad och intakt.

Immateriellt kulturarv

Bebyggelsen i kvarteren Jupiter och Saturnus har fått sin differentierade karaktär av näringslivsverksamhet kombinerat med bostäder som från början fanns i området. Kontor och handelslokaler har inrymts inne bland bostadsbebyggelsen. I detta avseende visar området kontinuitet. Kontor och handelslokaler har inrymts inne bland bostadsbebyggelsen. I detta avseende visar området kontinuitet.

Biologiskt kulturarv

Storgatan, trädraden med lövträd innanför staketet är viktig att bevara. Den södra delen där träd saknas kan gärna förstärkas med nya planteringar.

Längst Storgatan finns tio större lövträd som är registrerade av länsstyrelsen i Jönköping som grova träd.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Det avser främst kvarteret Jupiter, där flera av byggnaderna har stora kulturmiljövärden. Här finns några av den mest intressanta och välbevarade träbebyggelsen från sekelskiftet 1900 i Skillingaryd. Även att flera av byggnaderna har renoverats under 2000-talet så har den ursprungliga identiteten och karaktären till stor del bevarats.

Bebyggelsen bildar en tydlig fond intill Storgatan. Kvarteret Saturnus består i stället av mer utsprid träbebyggelse utmed en mindre gatusträckning.

Den kommunala kulturmiljön består av kvarteren Jupiter och Saturnus. De förbinds dock inte av någon gemensam gata, urbant gaturum eller landskapsvy. Kopplingen mellan kvarteren är därför tveksamt. Bebyggelsen och gaturummet är avgränsat till struktur och karaktär. Saturnus 7 är i stort renoveringsbehov.

Både historisk bakgrund, volym, struktur och funktion på byggnaderna skiljer sig mellan Jupiter och Saturnus. Även Storgatan och Skolgatan har olika strukturer och siktlinjer. Här kan vara bra att utreda om att dela området i två kommunala kulturmiljöer.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

I den gällande detaljplanen från 1986 omfattas fastigheterna Jupiter 5, Jupiter 8 och Jupiter 9 av q1, som avser särskild miljöhänsyn.

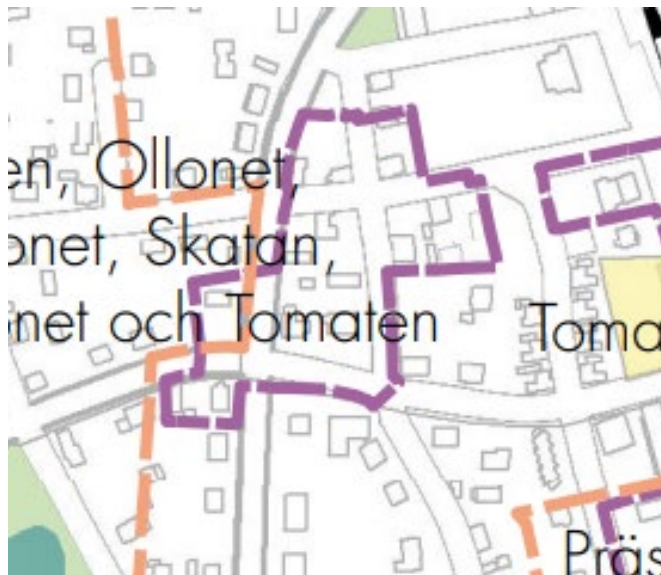
Inom fastigheten Saturnus 6, ingår även en sidobyggnad som omfattas av q1.

Särskild miljöhänsyn avser i detaljplanen att betecknad del får användas endast för det ändamål som respektive byggnadskvarter. Sådan förändring av befintlig byggnad får ej vidtas som förvanskar dess yttre form och allmänna karaktär.

Den kommunala kulturmiljön omfattas i övrigt ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Kvarteren Melonen, Smultronet, Ollonet, Plommonet, skatan, Smultronet och Tomaten

1. Bakgrund och historik

Den kommunala kulturmiljön består av bebyggelser på fastigheter på Idrottsgatan, Nya Åkersvägen, Källiden, Valdshultsvägen och Södra Trädgårdsgatan. Kvarteren är väster om järnvägen.

Bebyggelsen utgörs främst av bostadshus i sk sekelskiftesstil. Huvudbyggnaderna utgörs av byggnader i en och en halv - två våningar med relativt stora trädgårdar. Plommonet 8 har ett äldre agrart ursprung och utgör en mangårdsbyggnad från tidigt 1800-tal. Till fastigheterna finns uthus, i allmänhet uppförda i regelverk med faluröd locklistpanel. Taken är främst täckta med grå plåt eller rött tegel.

Ursprungligen uppfördes byggnaderna i utkanten av samhället, intill in- och utfartsvägar mellan landsbygden och Skillingaryd. Flera av fastigheterna var ursprungligen avstyckade enheter från större agrara gårdstrukturer.

2. Områdesbeskrivning

Marielund 1:21, Valdhusvägen 14

Bostadshus i tvåvåningar. Uppförd 1903 av timmer och benämnt Kristineborg. Fasad av beige locklistpanel samt liggande och stående fasspontpanel. Sadeltak med röd plåt. Mångkantigt trapphus, två våningar. Frontespis. Balkong med rött trästaket och smidesdetaljer.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i våningar

Fasad, locklistpanel samt liggande och stående fasspontpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Våningslistor, profilerade

Frontespiser, på vardera av byggnadens mittaxel.

Entré, stentrappa, trappräcken av smiden

Dörsättning och dörrformat

Balkong, format och material, med rött trästaket och smidesdetaljer

Trapptorn, format och material

Balkong, format och material, uppburen av fyra vita pelare

Takform, sadeltak med takpannor av plåt

Veranda format och material, pulpettak

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Melonen 4, Idrottsgatan 10 – Trädgårdsgatan 7

Byggnaden kallas för Lilla Trädgård. Bostadshus i en och halv våning. Uppfört 1913–14 av timmer. Fasad av vit locklist- och liggande fasspontpanel. Grått plåttak. Mångkantigt trapptorn, två våningar. Frontespis, veranda och balkong. Byggnaden är flyttad till den nuvarande platsen. Gårdshuset uppfördes 1913 på den nuvarande platsen.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv våning
Fasad, locklistpanel samt liggande fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Våningsband, profilerade
Entré, stentrappor omgärdat av lövsågat räcke
Dörrsättning och dörrformat
Veranda format och material, omgärdat av lövsågat räcke
Balkong format och material, med snickeridetaljer
Trapptorn, format och material
Frontespis, sadeltak med falsat plåt
Takform, sluttande mansardtak, med falsad plåt

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Marielund 1:8, Idrottsgatan 9 – Trädgårdsgatan 5

Byggnaden kallas för Tornhuset. Bostadshus, två våningar från 1914. Uppförd av plank, fasad av vit locklistpanel samt liggande och stående fasspontpanel. Rött plåttak. Mångkantigt trapptorn. Inbyggd veranda och balkong med lövsågat räcke.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar

Fasad, locklistpanel samt liggande och stående fasspontpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Våningslistor, profilerade

Entré, stentrappor omgärdade av lövsågat räcke

Dörrsättning och dörrformat

Veranda format och material, omgärdad av lövsågat räcke

balkong format och material, med snickeridetalljer

Trapptorn, format och material

Frontespis, format och material

Takform, sadeltak samt sluttande mansardtak, med falsad plåt

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Plommonet 8, Valdshultsvägen 18

Mangårdsbyggnad från 1800-talets början. Huset är en halv och en halv våning högt och består av timmer. Fasaden är klädd med röd locklistpanel. På taket ligger enkupigt tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv två våning
Fasad, klädd med röd locklistpanel liggande fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattning
Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Skatan 3, Nya Åkersvägen 2 – Valdshultsvägen 17

Byggnaden kallas för Nya Sörgården. Bostadshus i en och en halv våning. Huset är en och en halv våning. Uppfört 1915. Stommen är av plank och fasaden är klädd med vit locklistpanel.

Sadeltak klätt med grå plåt. I fasadens mittaxel finns en veranda och balkong i trä, båda med flera snickeridetaljer.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv två våning

Fasad, klädd med vit locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Dörsättning och dörrformat

Dörromfattning

Veranda format och material, med snickeridetaljer

Balkong format och material, med snickeridetaljer

Taktorn, format och material

Frontespis, format och material

Takform, sadeltak med grå plåt

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Marielund 1:15, Idrottsgatan 8 – Trädgårdsgatan 8

Bostadshus en och en halv våning av plankstomme. Uppförd omkring 1915–1917. Fasad av blå locklist- och liggande fasspontpanel. Sadeltak med röda betongpannor. Frontespis.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv två våning
Fasad, med locklist- och liggande fasspontpanel
Våningsband, profilerade
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Veranda format och material, med snickeridetaljer
balkong format och material, med snickeridetaljer
Frontespis, format och material
Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Tomaten 10, Idrottsgatan 5

Byggnaden i två våningar. Uppförd 1913. Ursprungligen Snickerifabrik, Håkanssons & Söner. Fasad av rött tegel och beige spritputs. Taket är täckt av grå plåt.

Fastigheten med bebyggelse kopplat till industriell verksamhet har klass 1 i dokumentationen Kulturhistoriska industrimiljöer i Jönköpings län, 1998, länsstyrelsen i Jönköpings län.

Fastigheten är utpekad i Reviderat regionalt kulturmiljöprogram för Jönköpings län del 3, 1998, länsstyrelsen i Jönköpings län.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Fasad, delad av rött tegel och beige spritputs

Våningslist, profilerad i tegel

Taklist, profilerad i tegel

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Entré med kolonner och skärmtak

Takform, sadeltak med plåt

Skorsten, fristående i tegel.

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Kvarter av äldre bebyggelse i en och en halv våning till två våningar, från sekelskiftet 1900 till 1920. Fasader i locklist och fasspontpanel med plåttak. Påbyggnader av frontespis och veranda. De flesta av byggnaderna är i grunden välbevarade.

Specifika värden

Utmärkande är de oregelbundna planlösningarna och de osymmetriska huskropparna med utbyggnader, hörntorn och tornliknande trapphus. Karakteristiskt för flera av husen är

fasadbeklädnaden med liggande panel, ofta kombinerade med locklistpanel och skild från denna genom väggband. Fasaderna är i regel målade med ljus oljefärg, även med utmärkande och oregelbunden takarkitektur. Taktäckningen utgörs i flera fall av falsad och målad plåt.

Tomaten 10, Idrottsgatan 5 består av en före detta industribyggnad utgör ett industriellt kulturarv med kulturhistoriska värden. De båda mindre intilliggande två träbyggnaderna är dock rivna. Det har inneburit en negativ påverkan av de samlade kulturmiljövärdena.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljön

Skala, volym och siktlinjer

Kvarteren är belägna på ett krön väster om järnvägen.

Flera av de byggnaderna är karriäristiska med exklusiv arkitektur, inklusive torn och takform.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Flera av byggnaderna är välbevarade med bibehållet ursprung till karaktären och format. Bebyggelsen utgörs till stora delar av bostadshus i s k sekelskiftesstil.

Biologiskt kulturarv

I de relativt stora trädgårdarna finns fruktträd, andra lövträd, bärbuskar, syren och i några fall även köksträdgårdsland.

4. Lagar, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Bebyggelsen utgörs i stor uträkning från sekelskiftet och till 1920-talet.

En eventuell ny bebyggelse och tillhörande infrastruktur placeras med hänsyn till den befintliga kommunala kulturmiljön. Eventuell ny bebyggelse i anslutning till den kommunala kulturmiljön bör anpassas efter den befintliga bebyggelsen. Eventuell nya byggnader bör utgöras av träbyggnader i en och halv – två våningar. Om en eventuell ny bebyggelsen utgörs av högre flervåningshus, så kommer det både i volym och struktur att på ett påtagligt sätt kontrastera mot både den äldre bebyggelsens karaktär och de kulturmiljövärden som ingår i den kommunala kulturmiljön.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Kvarteret Prästkragen

1. Bakgrund och historik

Den kommunala kulturmiljön omfattar bebyggelse längs med Järnvägsgatan. Gatan har fått namnet av att närheten till järnvägen som anlades 1880 i Skillingaryd. De tre huvudbyggnaderna som ingår i den kommunala kulturmiljön är byggda utmed Järnvägsgatan som finns parallellt med järnvägen, något år efter att det första stationshuset hade färdigställts.

Till bostadshusen hör uthus med fasader av locklistpanel målade med faluröd eller ljus oljefärg. Taken är täckta av plåt, eternit eller tegel. Till Prästkragen 8 hör dessutom en ladugård, uppförd av timmer och regelverk med falurödmålad fasad av liggande timmer och stående bräder.

2. Områdesbeskrivning

Prästkragen 7. Södra Järnvägsgatan 8

Byggnad uppförd 1883. Byggherre, Carl August Källberg, sergeant och gevärshantverkare. Bostadshus i en och en halv våning, bestående av timmer. Fasad, liggande fasspontpanel. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel. Frontespis.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv våningar

Fasad, liggande fasspontpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Sadeltak med tegel

Frontespis

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Prästkragen 6, Södra Järnvägsgatan 6

Byggnad uppförd 1880–81. Byggherre, Robert Malmqvist, fotograf. Bostadshus i två våningar. Fasad av beige liggande fasspontpanel. Rött plåttak. Byggnaden är asymmetrisk med frontespis, hörntorn och balkonger. Byggnaden är välbevarad i dess ursprungliga form och karaktär. Särskilt värdefulla detaljer utgör det fyrkantiga tornet och de i trä uttrycksfullt snidade balkongerna och fönstersättningarna.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar
Fasad, liggande fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Takform
Rött plåttak
Hörntorn, fyrkantigt, fasad med lockläktspanel
Balkonger i trä, rikt utsnidade
Rött plåttak
Gesims
Hörnkedjor
Konsoler

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Prästkragen 8, Södra Järnvägsgatan 4 – Brunnsgatan

Byggnad uppförd 1882–83. Byggnaden ersatte en äldre huvudbyggnad. före detta jordbruksfastighet. Bostadshus i en och en halv våning med frontespis, uppförd av timmer 1882–83. Fasad av gul locklistpanel. Sadeltak med tegel. Huvudfasad mot järnvägen med frontespis rikt utsirad. Öppen veranda. Bibehållen ursprunglig karaktär.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv våning
Fasad av gul locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
öppen veranda i trä, rikt utsirad
Frontespis
Sadeltak med röda takpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Bebyggelsen utgör välbevarade äldre bebyggelse av trä från 1880-talet. Det gäller främst material på byggnadernas karaktär samt utformning på fasad och takform. Det bör även omfatta fönsterform och fönstersättning.

Specifika värden

Prästkragen 6 utgör en ursprunglig agrar bebyggelse och Prästkragen 7–8 är präglade av den framväxande bebyggelsen runt stationssamhället. Byggnaderna utgör bland de äldre urbana kvarvarande träbyggnaderna i Skillingaryd.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljön

Skala, volym och siktlinjer

Bostadshusen är placerade på framsidan av tomtmarken närmast Södra Järnvägsgatan. Husen vänder sina huvudfasader mot järnvägen, Etableringen av järnvägen bidrog samtidigt till etableringen av attraktiva tomtlägen. Med i huvudsak välbevarade exteriörer utgör byggnaderna och särskilt Prästkragen 6 med den kulturhistoriska bakgrunden, fortfarande ett intressant ett tidsenligt blickfång.

Den äldre gatusträckningen med en rak och öppen karaktär och småskalighet som löper parallellt längst med järnvägsspåren och den kommunala kulturmiljön.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Bebyggelsens tillkomst och uttryck utgör ett betydelsefullt skede och utveckling i Skillingaryd under 1880-talet. Den agrara bebyggelsen möter det urbana samhällets framväxt med dess form av bebyggelse.

Den nuvarande bebyggelsen uppfördes utmed järnvägen kort efter det att det första stationshuset blev färdigställt. Södra järnväggatan med dess nuvarande äldre sträckning finns i anslutning till den senare framväxande urbana kulturmiljön.

Immateriellt kulturarv

Bebyggelsens tillkomst är tätt sammanlänkat med järnvägens etablering i Skillingaryd och det urbana stationssamhällets framväxt.

4. Lagar, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Bebyggelsen är uppförd utmed järnvägen kort efter att det första stationshuset färdigställts. Södra järnvägsgatan är samtida med bebyggelsen från 1880-talet. Välbevarad äldre träbebyggelse från 1880-talet med bebihållen ursprunglighet och kulturhistoriska värden.

Eventuella nya uthus bör utföras i enhet med de befintliga uthusens karaktär och placering. Byggnaderna bör uppföras av trä och placeras bakom huvudbyggnaderna.

En eventuell ny bebyggelse i anslutning till den kommunala kulturmiljön bör anpassas efter den befintliga bebyggelsen. Eventuell nya byggnader bör utgöras av träbyggnader i en och halv till två våningar.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Skillingaryds hembygdspark

1. Bakgrund och historik

Den kommunala kulturmiljön består av Skillingaryds hembygdspark och är belägen mitt inne i Skillingaryds samhälle. Tofteryd-Hagshults hembygdsförening ansvarar för kulturmiljön. I den ingår guidning, tillgänglighet, skötsel och underhåll hem. Hembygdsparken är anlagd 1936. Inom hembygdsparken finns 6 kulturhistoriska byggnader som samtliga har flyttats hit under 1900-talet.

2. Områdesbeskrivning

Sälgen 4, Sturegatan 52

Mangårdsbyggnad, parstuga. Thelanderska gården är ursprungligen uppförd vid 1700-talets slut i Älgebo, Åkers socken. Byggnaden har enligt uppgift tjänstgjort som skollokal, bostad åt kungliga Jönköpings regementes officerare, som verkstadslokal och magasin. Byggnaden flyttades till Skillingaryd omkring 1850 och till hembygdsparken 1935. Träfasad med faluröd slamfärg. Sadeltak med enkupigt tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, parstuga i två våningar

Fasad, faluröd slamfärgad locklistpanel, uppdelad med stående vita bräder

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar, vitmålade och fönsterluckor, grönmålade

Dörrsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Entré med farstutak, klätt med enkupigt tegel

Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Bengtsbostugan, enkelstuga med farstukammare. Uppförd på 1700-talet i Starrike och hitflyttad 1936. Fasad av träpanel. Korsknutar. Sadeltak täckt med torv.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, parstuga i två våningar
Fasad, brun locklistpanel
Korsknutar
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Tak, sadelform med torv och gräs
Skorsten, vit puts, form och material
Klockstapel med vällingklocka på taket

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Vagnsmedja från Östergård i Ålaryd, Åkers socken. Byggnaden uppfördes vid 1800-talets mitt och är hitflyttad 1967. Röd panelfasad med vita snickerier. Sadeltak med enkupigt tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, i en våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Utskottsbod från 1700-talet, flyttad från Västra Hult i Nydala socken 1941. Övervåning med utkragning och sammanhängande loftgång. Rödfärgad timmerfasad. Sadeltak täckt med torv och gräs.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, timrad, två våningar
övre våning, utkragning med loftgång
Fasad, faluröd
Träluckor, omfattningar och format
Fönsteromfattningar och fönsterluckor
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Tak, sadelform täckt med torv och gräs

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Vagnmuseum. Byggnad i en våning. Fasad av röda timmer, vita snickerier och gråsvarta portar. Sadeltak med enkupigt tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, i en våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Uthus, toalett. Byggnad i en våning.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, i en våning

Fasad, faluröd locklistpanel

Dörrsättning och dörrformat

Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17)

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Äldre träbebyggelse från 1700–1900-talet. Samtliga byggnader är välbevarade och ursprungliga till form och karaktär.

Specifika värden

Hembygdsparken innehåller en samling av unika äldre byggnader med olika ursprung och användning. Varje byggnad är värdefull med sin specifika kulturhistoria och bakgrund.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljön

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Byggnaderna är till största delen bevarade i ursprungliga till karaktär och form. Samtliga byggnader är dock hitflyttade.

Immateriellt kulturarv

Byggnaderna i hembygdsparken består av ett värdefullt kulturarv av äldre agrar bebyggelse från äldre tidsperioder. Genom att byggnaderna och hembygdsparken är öppet för besökare så bibehålls och tillgängliggörs områdets betydelsefulla kulturarv.

4. Lagar, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Hembygdsparken utgör en värdefull kulturmiljö. Även fast den inte består av en ursprunglig kulturmiljö, då bebyggelsen är hitflyttad.

Eventuell ny bebyggelse ska placeras med hänsyn till den nuvarande kulturmiljön och anpassas efter den befintliga bebyggelsen. Helst bör det även finnas kulturhistoriska kopplingar till Skillingaryd.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna inom hembygdsparken i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Stationsgatan och Järnvägshotellet

1. Bakgrund och historik

Den kommunala kulturmiljön omfattar bebyggelse längs med Stationsgatan och Storgatan. Stationsgatan bildades kort efter det att det första stationshuset hade byggts. Denna och gatorna i omedelbar anslutning blev centrum för affärslivet i Skillingaryd. 1907 byggdes Skillingaryds tredje stationshus, uppfört i tegel. Även Järnvägshotellet väster om järnvägen uppfördes i tegel, tätt följd av tre stora tegelbyggnader utmed Stationsgatan, vilka är byggda under året 1914–1920. På 1950-talet kompletterades tegelarkitekturen av ett nytt affärs- och bostadshus som är anpassat till dess omgivning.

Två av fastigheterna har välbevarade uthus på gården. De är uppförda i regelverk. Fasadmaterialet är liggande fasspont- eller locklistpanel, faluröd eller brunmålad. Taken är täckta av plåt eller tegel.

2. Områdesbeskrivning

Merkurius 2, Stationsgatan 1 – Storgatan 3

Affärs- och bostadshus i två våningar. Uppförd 1917 av timmerstomme. Huvudfasad av ljusbrunt spritputs med slätputsade band och fönsteromfattningar. Huggna stentrappor vid entréer. Mansardtak med röda betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar

Fasad, spritputs

släpputsade våningsband och hörnkedja

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Frontespis i mittaxeln

Takkupor, form och material

Mansardtak med röda takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Merkurius 4, Stationsgatan 3

Affärs- och bostadshus i två och en halv våningar. Uppförd 1916 av tegel. Fasad i rött maskintegel med band, lister och fönsteröverstycken i gult tegel. Mansardtak med tvåkupigt rött tegel. Två frontespisar.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två och en halv våningar

Fasad, i rött tegel

Fasadband, fasadlister och fönsteröverstycken i gult tegel

Släpputsade våningsband och hörnkedja

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Frontespis, framträdande mittparti på byggnadens fasad, form och material

Dörsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Mansardtak med tvåkupigt rött tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Jupiter 3, Stationsgatan 4

Affärs- och bostadshus i tre våningar. Uppförd 1920. Fasad av rött tegel med vitputsad fris under andra våningens fönsterband. Smidesbalkonger. Brutet tak med röd falsad plåt. Fyra frontespiser åt olika värdestreck.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i tre våningar
Fasad, i rött tegel
Vitputsad fris under andra våningens fönsterband
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Frontespiser, form och material
Smidesbalkonger
Dörsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Brutet tak med röd falsad plåt

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Jupiter 10, Stationsgatan 6

Affärs- och bostadshus i två och en halv våningar. Uppförd 1914 av tegel. Fasad av rött tegel. Säteritak med takkupor, täckt med enkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två och en halv våningar

Fasad, i rött tegel

Fasadband, fasadlister och fönsteröverstycken i gult tegel

Släpputsade våningsband och hörnkedja

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Takkupor, form och material

Entré med farstutak

Balkong, form och material

Säteritak med takkupor, täckt med enkupigt rött tegel

Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Pålen 1:22, Situationsplan 1

Stationshus, byggnad i två våningar. Uppförd 1907. Fasaden har i den nedre våningen rött tegel och i den övre gul puts med fönsteromfattningar i tegel. Sadeltak med rött taktegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar
Fasad, i rött tegel, nedre våningen rött tegel och i den övre gul puts
fönsteromfattningar i tegel
Släpputsade våningsband och hörnkedja
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Frontespiser, form och material
Våningsband, profilerade i tegel
Takkupor, form och material
Entré med ornament på fasaden, "SJS"
Takform, sadeltak
Rött taktegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Tomaten 8, Järnvägsgatan 7

Byggnad i två våningar. Numera Restaurang Järnvägshotellet. före detta järnvägshotell, bostads- och verksamhetshus. Uppförd 1910 av tegel. Fasaden är vitputsad med spritputs i den nedre och slätputs i den övre våningen. Hörnkedjor, fönsteromfattningar, lister och mönstermurad takfris i kontrasterande rött tegel. Fasad mot järnvägen, balkong med järnstaket. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel. Frontespis med dekorerade detaljer.

Huvudbyggnaden på Västra Järnvägsgatan byggdes omkring 1910 och blev då både restaurang och hotell. Huset hade ca sju-åtta rum som gick att hyra och det fanns bara en toalett i byggnaden. Källaren hade jordgolv och här fanns även det enda badkaret.

Byggnaden har en nära koppling till den samtida etableringen och öppnandet av järnvägen och stationshuset i Skillingaryd. Byggnaden har under en lång tidsperiod utgjort ett välkänt och karakteristiskt landmärke för både tågresenärer och boende i Skillingaryd. Den äldre byggnadskroppen närmast Västra järnvägsgatan är till stora delar välbevarad och ursprunglig, även om den blev renoverad under 1990-talet. Byggnaden har betydande kulturhistoriska värden och utgör en värdefull kulturmiljö som är viktig att bevara för att förstå betydelsen, karaktären och strukturen av det framväxande stationssamhället i Skillingaryd.

Huvudbyggnaden är senare till- och ombyggd på baksidan mot innergården. De delar av huvudbyggnaden som utgör den senare till- och ombyggnaden på baksidan mot innergården, omfattas ej av den ursprungliga huvudbyggnadens kulturhistoriska värdena. Däremot ska en eventuell om- eller tillbyggnad även där utföras och anpassas till den befintliga bebyggelsens karaktär och kulturhistoriska värden.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar

Fasad, vitputsad

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Hörnkedjor, lister och mönstermurad takfris i kontrasterande rött tegel

Frontespis med dekorerade detaljer

Balkong i järnstaket

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Bebyggelsen består i huvudsak utformade monumentala byggnader. Fasader främst i tegel eller i puts. Tak med röd färg.

Specifika värden

Byggnaderna har en monumental karaktär och visar på en tydlig influens från periodens stadsbebyggelse. Bebyggelsen utgör ett betydelsefullt kulturarv när centrum för affärslivet uppstod i Skillingaryd.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljön

Skala, volym och siktlinjer

Området runt Centralstationen och Centralplan kännetecknas av öppen yta och fria siktlinjer.

De stora monumentala byggnaderna dominerar och utformar gaturummen längst med Stationsgatan och Storgatan.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Stationsgatan och Centralplan bildades kort efter det att det första stationshuset hade byggts intill järnvägen. Stationsgatan och Centralplan blev viktiga för etablerandet och utvecklingen av affärslivet i Skillingaryd.

Byggnaderna har till stora delar bibehållit ursprunglighet och kulturhistoriska värden. Den äldre kulturmiljön med dess monumentala byggnadskroppar är fortfarande tydligt avläsbar. Här ingår fonden av stora byggnader i anslutning till det begränsade gaturummet. Det blir särskilt påtagligt där Storgatan möter Stationsgatan.

Immateriellt kulturarv

Stationshuset och Stationsgatan är viktiga för Skillingaryds expansion som samhälle. För att förstå Skillingaryds ursprung och första tillväxtfas är det viktigt att bevara den äldre strukturen och kopplingen mellan Stationshuset, Stationsgatan och Storgatan.

Biologiskt kulturarv

Egentliga trädgårdar saknas. Främst grusade eller asfalterade gårdsplaner med enstaka lövträd hör till fastigheterna.

4. Lagar, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Den äldre bebyggelsen har betydande kulturhistoriska värden. De har till stora delar bibehållit ursprunglig karaktär och form.

Inom den kommunala kulturmiljön finns både äldre och yngre bebyggelse. Flera av byggnaderna från den ursprungliga miljön är dessvärre rivna och ersatta av nyare bebyggelse. Den nyare bebyggelsen har till stora delar anpassats till dess omgivning.

En eventuell ny bebyggelse i anslutning till den kommunala kulturmiljön bör anpassas efter den befintliga bebyggelsen. Eventuell nya byggnader bör utgöras av byggnader i fasader av tegel eller av puts.

Det är viktigt att Stationsgatan får behålla sin nuvarande struktur och sträckning som utgör ett karaktäristiskt siktstråk och förbindelse mellan Storgatan och Stationsområdet.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

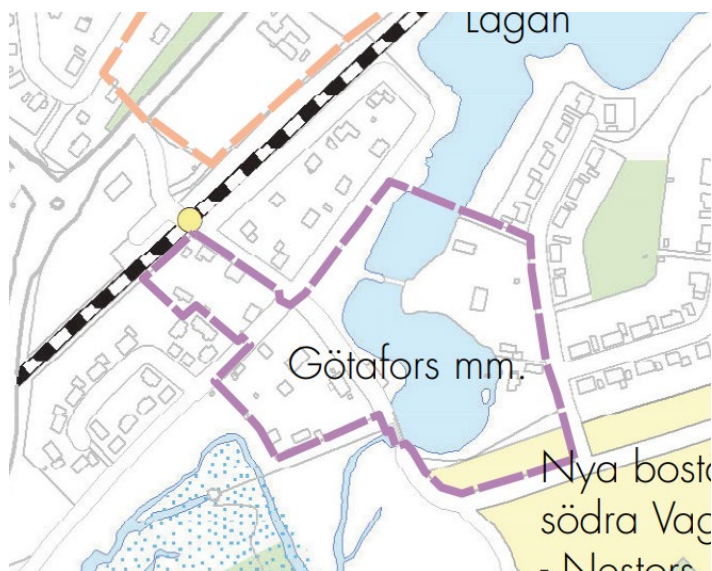
I den gällande detaljplanen från 1990 ingår kvarteret Jupiter. q-bestämmelser i detaljplan, avser kvarteret Jupiter. Jupiter 3 och Jupiter 10 har skyddsbestämmelser q, rivningsförbud och förvanskingsförbud.

Den kommunala kulturmiljön omfattas i övrigt ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i nuvarande detaljplaner.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Vaggeryd

Götafors

1. Bakgrund och historik

I Götafors Järnbruk vid Lagan har funnits känd verksamhet sedan 1500-talet. I ett köpedokument från Nydala kloster omnämns "quernaström i götatorp j byrom socken". Bebyggelsen Götarp omfattade områden på båda sidor om bron över Lagan. Öster om bron låg Götarps gård och på västra sidan låg den så kallade Smedbyn med tre bostadshus. Intill Götarpsvägen finns Götafors bruks första förvaltarbostad.

Den första bebyggelsen i Götafors uppstod när järnbruket fick sina privilegier 1672. Järnbruket drabbades 1865 av en eldsvåda. De flesta byggnaderna brann ned masugn, visthusbod, ladugård och flera magasin. Förvaltarbostaden från 1753 Masugnsbacken 1 och två bostäder från ca 1800 Masugnsbacken 2 och Smedstugan 1 är ännu bevarade. Järnbruket återuppfördes med masugn, kollada och övriga byggnader redan samma år. En ny inspektorsbostad uppfördes 1875, Herrgården 7 som är bevarad. Men redan 1882 lades all drift ned vid bruket. När järnhanteringen upphörde startades ett träsliperi som var verksamt i 20 år. Vid Götaforsfallet byggde Munksjö pappersbruk en kraftstation.

När gatorna i Götafors skulle namnges var det troligen folkskolläraren och hembygdskännaren Våge Tolf som blev tillfrågad om lämpliga gatunamn. Sannolikt ligger han bakom namnet Götarpsvägen, eftersom den gick genom området Götarp. Pumpgatan och Kolgatan är två andra gatunamn inom Götarp vittnar om platsens historia.

Till fastigheterna inom den kommunala kulturmiljön hör uthus uppförda i regelverk. Fasader av faluröd locklistpanel eller stående bräder. Taken täckta av papp eller tegel.

Inom området ingår delar av en fornlämning som är ett hyttområde. Den är registrerad i fornsök, L1975:9911, RAÄ-nummer Byarum 155:1. Fornlämningen är 250 x 200 m st (Ö-V).

Fornlämningen består av 1 slaggvarp, 1 ramp samt 2 slaggförekomster. Rampen är 40 x 20 meter och 3 meter hög.

2. Områdesbeskrivning

Herrgården 7, Strömbergsvägen 3

Bostadshus, före detta förvaltarbostad vid bruket i en och en halv våning. Uppförd av timmer 1875. Fasad av vit stående fasspontpanel. Sadeltak täckt med bruna betongpannor.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, vit stående fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespiser, trä med sadeltak
Takform, sadeltak med betongpannor
Klassicerande öppen veranda och portik
Balkong, räcken av trä
Dörrsättning och dörrformat

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Södra Park 1:9, Götarps gård

Bostadshus, i en och en halv våning. Uppförd av timmer 1904. Fasad av faluröd locklistpanel. Sadeltak med röda betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, med sadeltak

Veranda, inbyggd med skärmtak
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med faluröda takpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Masugnsbacken 1, Götärpsvägen 9

Bostadshus, före detta förvaltarbostad vid bruket, även benämnt Smedstugan. Bostad i en och en halv våning. Uppförd av timmer 1735. Byggt på samma grund som det 1600-tals hus som brann ned ett år tidigare. Fasad av faluröd locklistpanel. På sadeltaket är tvåkupigt rött tegel. Huset är försett med knutlådor. 2010 byggdes ett fristående garage på tomtens nordvästra del.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Veranda, trä med inslag av lövsågeridetalljer, sadeltak med tegel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Knutlådor, vitmålade
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Götastrand 1, Götarpsvägen 13

Ekonomibyggnad, före detta järnbod. Uppförd av timmer i slutet av 1700-talet. Fasaden av faluröd locklistpanel. Taket är täckt av svart papp. Järnboden är ett av fyra hus som finns kvar från den gamla järnbruksmiljön vid Strömfallet i Götafors. I järnboden förvarades stångjärnet under brukstiden i Götafors. I byggnaden finns några äldre vagnar, tillverkade i Vaggeryd.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, förrådsbyggnad, en och en halv våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Balkong, räcken av trä
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Smedstugan 1, Götarpvägen 7

Bostadshus en och en halv våning. Uppförd av timmer omkring 1800. Fasad av faluröd locklistpanel. Sadeltak med tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Frontespis, pulpettak med tegel
Veranda, pulpettak med tegel
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Smedsgatan 3, Götarpvägen 5

Bostadshus, i en och en halv våning. Uppförd av timmer omkring 1800. Vaggeryds första stationshus 1880–1884 och postexpedition 1884–1886. Fasaden är klädd med faluröd locklistpanel. Sadeltak med rött tvåkupigt tegel. Tillbyggnad i vinkelform.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, vinkelform, en och en halv våning

Fasad, locklistpanel

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Frontespis, trä med sadeltak

Veranda, trä med sadeltak

Dörrsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Takform, sadeltak med betongpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Träbyggnader från 1700-talet och 1800-talet, de flesta är välbevarade. Äldre bruksmiljö och kulturmiljövärden kopplade till Lagan.

Specifika värden

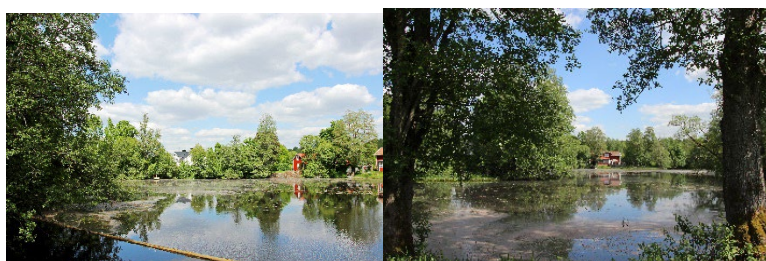
En registrerad fornlämning efter hyttverksamheten i Götafors järnbruk.

Byggnader och kulturmiljöer som är förbundna till Götafors järnbruk och den efterföljande industriella verksamheten. På platsen har funnits ett järnbruk som varit i drift mellan 1500-talet och till senare delen av 1800-talet. Byggnader i form av bostäder, ekonomibyggnader och uthus, infrastruktur som är bestående av vägar och bro samt Lagans fors och dammvall, utgör sammantaget en välbevarad kulturmiljö och ett industriellt kulturarv.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljön

Skala, volym och siktlinjer

Den äldre agrara kulturlandskapet har bibehållit äldre kulturmiljövärden. Mellan den äldre bebyggelsen och fornlämningsområdet finns en öppen landskapsvy som ramar in med mindre skogbevuxna partier.

Vattnet utgör en annan betydelsefull del av områdets historia. Vattenkraften och lagringen av vatten i dammen var förutsättningar för att bedriva verksamheten vid bruket.

Vattenmiljöerna med det strömmande vattnet från Lagan under brospannet, dammluckor och dammvallen som omgärdar det stillastående vattnet i dammen med vattenspegeln utgör en värdefull del av områdets historia och kulturmiljövärden.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Inom den kommunala kulturmiljön är delar av den äldre brukstiden bevarad i form av flera äldre byggnader. Det finns även tydliga kopplingar till byggnader från den efterföljande industriverksamheten inom området. Den äldre bebyggelsen i området består av samtida bostadshus och industribyggnader.

Av den äldre infrastrukturen återstår flera vägsträckor och bron över Lagan. Intill Lagan vid dammfästet och järnboden finns en äldre bro från 1700-talet. Även dammvallen utgör ett en kulturmiljö från som vittnar om den tidigare verksamheten på platsen.

I den sydöstra delen av området ingår delar av fornlämningen, L1975:9911, RAÄ-nummer Byarum 155:1 som består av ett hyttområde efter en tidigare verksamhet. Hytt- och hammarområdet, bestående av 1 slaggvarp, 1 ramp och 2 slaggförekomster. Fornlämningen är dock skadat av bebyggelse och kraftstation och är därför svåröverskådligt utan röjning och undersökning.

Hyttområdet utgör en viktig del av platsens historia. Järnbruket skapade förutsättningarna för bildandet av den värdefulla kulturmiljön.

Inom hela området kan även finnas fler kulturlämningar efter hytt- och hammarverksamheten. I händelse av en exploatering borde området besiktigas noggrant samt utredas.

Immateriellt kulturarv

Götafors utgör den äldsta bevarade platsen för industriell verksamhet i Vaggeryd. Området har varit kontinuerligt i bruk och hävdats sedan 1500-talet. Platsen är starkt förknippad med dess äldre industrihistoria med bestående avtryck i form av äldre bebyggelse, infrastruktur och fornlämningar. Götarps gård är ursprunget till Ortsnamnet på Götarpsvägen.

Biologiskt kulturarv

Den täta vegetationen på båda sidorna av dammen utgör ett biologiskt kulturarv efter den tidigare verksamheten i området.

Södra Park 1 och Herrgården 7 har stora trädgårdar med större lövträd och buskar.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Gällande lagar som berör den kommunala kulturmiljön:

Fornlämningar är skyddade genom Kulturmiljölagen, KML 1 kap, 2 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

Övriga kulturhistoriska lämningar skyddas genom Skogsvårdslagen, 30 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Hänsyn och uppmärksamhet, krävs vid framtida åtgärder.

Området har vissa kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

För att bevara områdets kulturmiljövärden är det viktigt att den äldre bebyggelsen och kulturlandskapet bevaras. Även infrastrukturen med Götarpsvägen och bron över Lagan är betydelsefulla kulturmiljövärden som ska bevaras. Intill bron finns även en smidd järngrind. En eventuell ny bebyggelse ska anpassas till den äldre bebyggelsen i kulturmiljön. Även eventuell ny infrastruktur ska anpassas till områdets kulturmiljövärden.

Vattenkraften från Lagan och lagringen av vatten i dammen var förutsättningar för att bedriva verksamheten vid bruket. Vattenmiljöerna med dammvallen och den äldre bron som förbindelse utgör en viktig del av områdets kulturmiljövärden.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna och den övriga kulturmiljön i nya områdesbestämmelser, ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

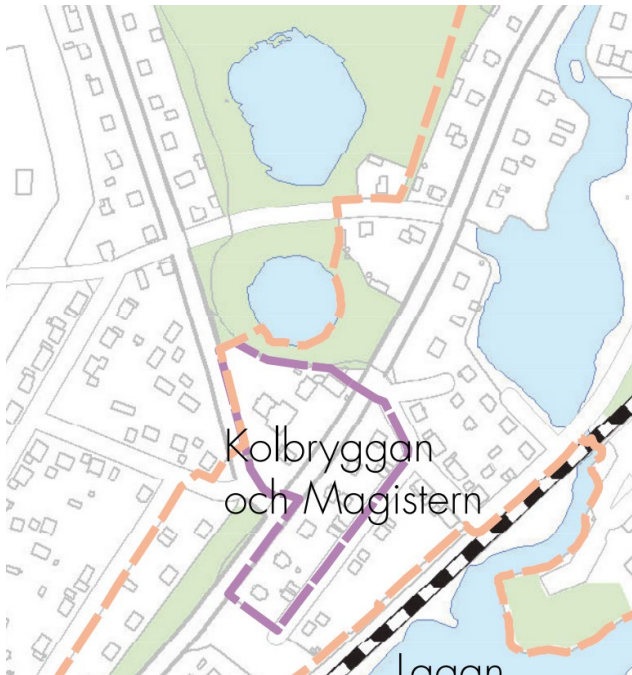
Hyttområdet utgör en viktig del av platsens historia. Järnbruksanläggningen var det som skapade förutsättningarna för den nuvarande kommunala kulturmiljön. Fornlämningen är beväxt med träd, buskar och sly. För att bevara kulturmiljöns värden bör skötselåtgärder

utföras för att röja bort vegetation på platsen. Det ger samtidigt större möjligheter att öka tillgängligheten och förståelsen för kulturmiljön och dess värden.

Inom den registrerade ytan för den registrerade fornlämningen kan fler kulturlämningar efter hytt- och hammarverksamheten finnas. I händelse av exploatering borde området besiktigas noggrant samt förundersökas. Området är dock skadat av bebyggelse och en kraftstation och är därför svåröverskådligt utan rökning och undersökning.

Det bör genomföras en utredning för att utreda om att även inkludera hela fornlämningen i den kommunala kulturmiljön. Det är en åtgärd som ger en mer enhetlig och sammanhängande kulturmiljö och som även ger större förståelse för områdets historia.

Kvarteren Kolbryggan och Magistern

1. Bakgrund och historik

Bebyggelsen på Jönköpingsvägen inom den kommunala kulturmiljön är från 1920-talet. Det finns ett ursprung och tillkomst kopplat till Götafors sulfatfabrik med pappersbruk och Egna hemrörelsen. Här skapades förutsättningarna genom att det blev möjligt för arbetarna vid pappersbruket att få lån till att bygga bostäder på ny tomtmark längst med Vaggeryds norra infartsväg. De nya bostäderna placerades i närheten till fabriken. På den motsatta sidan av vägen och bostäderna fanns sedan 1910 även Götafors skola.

Till fastigheterna hör uthus uppförda i regelverk. Fasaderna har faluröd locklistpanel. Taken är täckta med rött tegel. De omgivande trädgårdarna består av gräsmattor med buskar och stora lövträd.

2. Områdesbeskrivning

Kolbryggan 6, Jönköpingsvägen 77

Bostadshus, en och en halv våning. Uppförd av plank 1924. Fasad av grå locklistpanel. Brutet tak täckt med grå betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Våningsband, profilerade i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Dörsättning och dörrformat
Takform, brutet tak täckt med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bryggan 5, Jönköpingsvägen 75

Bostadshus, en och en halv våning. Uppfört av plank åren 1924–1929. Fasad klädd med gult tegel. Brutet tak med röda betongpannor.

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, gult tegel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis
Balkong
Dörrsättning och dörrformat
Takform, brutet tak täckt med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bryggan 4, Jönköpingsvägen 73

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av plank åren 1924–1929. Fasad av blå locklistpanel. Brutet tak med grå betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Våningsband, profilerade i trä
Dörrsättning och dörrformat
Takform, brutet tak täckt med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bryggan 3, Jönköpingsvägen 71

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av plank åren 1924–1929. Fasad av faluröd locklistpanel. Brutet tak med röda betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis med sadeltak
Balkong med räcken av trä
Dörrsättning och dörrformat
Takform, brutet tak täckt med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bryggan 2, Jönköpingsvägen 69

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av plank 1929. Fasad av vit locklistpanel. Brutet tak med röda betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis med pulpettak
Balkong med räcken av trä
Dörrsättning och dörrformat
Takform, brutet tak täckt med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Bryggan 1, Jönköpingsvägen 67

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av plank, åren 1924–1929. Fasad av gul locklistpanel. Brutet tak klätt med takplåt.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Balkong med räcken av trä
Entré med farstu av trä
Dörrsättning och dörrformat
Takform, brutet tak täckt med plåt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Magistern 1, Jönköpingsvägen 68 – Bondstorpsvägen 2

Skolbyggnad i en och en halv våning. Uppförd av plank 1910. Fasad av faluröd locklistpanel. Taket är täckt av rött tegel.

Götafors skola togs i bruk 1910. På 1940-talet blev skolan tillbyggd på norra gaveln. Till den nya delen ingick en källare med skyddsrum. 1991 byggdes de senaste byggnaderna. Första skolhuset är väl bevarat. Övriga till- och nybyggnader är stilenligt anpassade. Skolmiljön består av en väl sammanhållen kulturmiljö.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

- k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.
- k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak och pulpettak med tegel

Skolbyggnad, före detta lärarbostad. Uppförd av plank 1910. Fasad av faluröd locklistpanel. Taket är täckt med rött tegel. Skolgård bestående av en grusplan med flaggstång och enstaka träd, kringgårdad av staket.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
 Fasad, faluröd locklistpanel
 Våningsband
 Fönstersättning och fönsterformat
 Dörrsättning och dörrformat
 Frontespis
 Balkong, räcken av trä
 Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, faluröd locklistpanel
Våningsband
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Takform, sadeltak och pulpettak med tegel

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Bostadshus, en och en halv våning.
Fasader med locklistpanel. Takform, brutet tak.

Skolbyggnader i trä, varav den äldsta delen är från 1910.

Specifika värden

Bostadshusen uppförda i likartad stil och form, i enlighet med Egna hemrörelsen. De flesta av husen har en välbevarad ursprunglig karaktär.

4. Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljön

Skala, volym och siktlinjer

Byggnaderna utgör en viktig kulturmiljö i stadsrummet längs med Jönköpingsvägen.

De vida och öppna siktlinjerna längst Jönköping ger området en tydlig profil av en välbevarad Egnahem-bebyggelse.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Byggnaderna är till stora delar bevarade i dess ursprunglighet. Flera av husen har lagt till mindre tillbyggnader men dessa har till stora delar anpassats till den ursprungliga karaktären och strukturen.

Bebyggelsens karaktär med brutna tak och locklistpaneler omgivna av stora trädgårdar och placering nära gatan bildar tillsammans med Jönköpingsvägen en sammanhängande och välbevarad kulturmiljö.

Immateriellt kulturarv

Kvarteret Kolbryggan omfattar en småskalig träbebyggelse, uppförd på 1920-talet som Egna hem med en tydlig koppling till pappersbruket.

Biologiskt kulturarv

De omgivande trädgårdarna består av gräsmattor med buskar och stora lövträd.

4. Lagar, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden:

Bostadsbyggelsen är uppförd i enhetlighet med Egna hemrörelsen. Byggnaderna har därför samma historik och karaktär. Byggnaderna har till stora delar bevarat sin ursprunglighet, även om mindre tillbyggnader har ägt rum. Husen består av en och halv våning med locklist och brutet tak.

Skolbyggnaderna är uppförda under olika tidsperioder. De tre byggnaderna ger trots det en avläsbarhet och en helhet. Ny bebyggelse kan tillåtas på skolområdet men bör anpassas till den befintliga bebyggelsen.

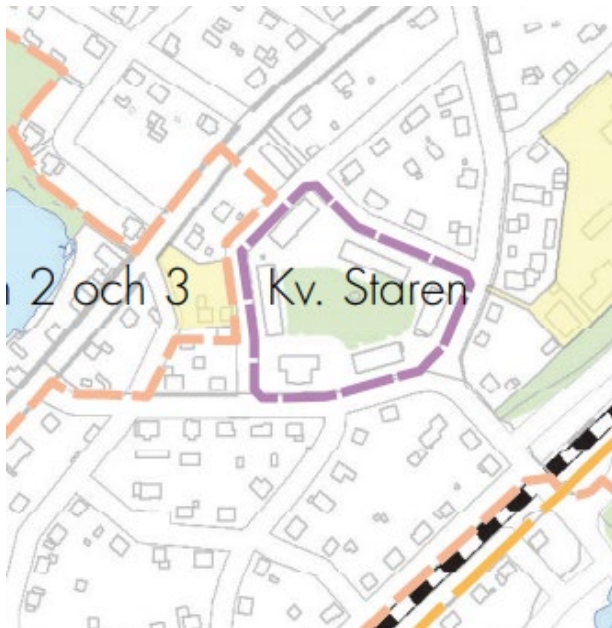
Restriktion mot förändringar av bebyggelsen. Eventuell ny bebyggelse eller tillbyggnad ska anpassas till den befintliga bebyggelsen.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Kvarteret Staren

1. Bakgrund och historik

Kulturmiljön består av fastigheterna Staren 1–6 och omfattar kvarteret Staren som ligger mellan järnvägen och Jönköpingsvägen. Bebyggelsen uppfördes i början av 1950-talet enligt kriterier av det vid tidpunkten typiska Grannskapstanken eller ABC-samhället. Konceptet innebar att ny bebyggelse med arbetsplatser, bostäder och centrum blev koncentrerat till en gemensam yta i staden. Planlösningen innebar bland annat att varje område skulle ha service nära hemmet, vilken i kvarteret Staren bestod av butiker med restaurang. Grannskapsenheten innefattar även en för kvarteret gemensam gård med uteplatser och lekredskap.

Byggnaderna har en för tidpunkten karaktäristisk utformning med putsade eller tegelklädda betongstommar och tegelbelagda sadeltak. Putsen är färgad med mättade röda, gula samt grå toner och gult tegel. Ett par av fasaderna är indelade i fält av vita slätputsade band.

Staren 3 och Staren 4 avviker med dess gula tegelfasad. Staren 4 avviker även med brunmålade skorstenar och bruna tegeltak.

Bebyggelsen består av lamellhus, med bostadstäder och av butiker och kontor i bottenplan. Planlösningen på bostäderna hade många för tiden moderna kvaliteter, exempelvis att lägenheterna fick fönster åt flera väderstreck, att husen placerades så att varje lägenhet och varje balkong fick sin del av solen och dagsljuset.

Grannskapsenheten innefattar även en för kvarteret gemensam gård med uteplatser och lekredskap. Det består för kvarteret Staren av en samlad bebyggelse delvis i vinkel som är omgärdade runt en innegård. Innegården inkluderar en öppen gemensam yta av grönstruktur med inslag av träd och buskar.

Grannskapsenhetens arkitektur präglades av enkel småskalighet. Arkitekterna använde sig av traditionella husformer med sadeltak och lekfulla detaljer. På flera av kvarteret Starens

byggnader är skorstenarna tydligt markerade, i enlighet med grannskapsarkitekturen för att framhäva värmekällans betydelse i det svenska klimatet. De i tidsenligt överdimensionerade skorstenarna är i röd- eller brunmålad plåt. Andra särdrag är de på faserna utanpåhängande balkongerna av plåt.

2. Områdesbeskrivning

Staren 1, Korpgatan 8–10

Byggnad är uppförd 1953. Mindre ombyggnad 1983. Staren 1 kallas för Västeråshuset. Byggnaden var från början en bostadsrätt. En garagelänga finns i källaren, vindslägenheter med vindskupor, plåtbeklädda balkonger. Över entrédörrarna finns geometriska dekormålningar. Utanpåliggande skorsten i plåt. I Staren 1 har tidigare funnits fiskaffär, frisersalong och lokal för Försäkringskassan.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, lamellhus, tre våningar
Fasad, spritputs
Entréer med geometriska dekormålningar på fasaden
Fönstersättning och fönsterformat
Balkonger, plåt
Takkupor, pulpettak
Dörsättning och dörrformat
Sadeltak, tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Staren 2, Västra Parkgatan 1–5

Byggnad från 1950–51. Staren 2 har slätputsade vita band runt fönster och lägenhetssektionerna. Glaserade klinkers som pelare på ömse sidor entréerna.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, lamellhus, tre våningar
Fasad, puts
Fönstersättning och fönsterformat
Slätputsade vita band runt fönstren
burspråk på gaveln
Balkonger, plåt
Dörrsättning och dörrformat
Entréer inramade med glaserade klinkers
Sadeltak, med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Staren 3, Ringvägen 17–19

Byggnad från 1950–51. Staren 3 har burspråk på gaveln i sydväst och närmast rondellen. Entrén har karosseripanel (rödbrun) och fem sexkantiga avlånga fönster. Entrén mot innergården har koppartak. Stora fönster i trapphus och i gatuplan, vilka är omgivna med karosseripanel. Mot gården är balkonger med bibehållen tidstypisk plåtpanel. I huset har tidigare funnits en restaurang (Gillet) och en antikhandel.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, lamellhus, tre våningar
Fasad, gult tegel, avdelad med vita lodräta band
Fönstersättning och fönsterformat
Balkonger mot innergården, plåtpanel
Burspråk på gaveln
Dörsättning och dörrformat
Entréer med koppartak
Sadeltak, tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Staren 4, Ringvägen 13–15

Byggnad från 1950–51. Mindre ombyggnad 1983. Staren 4 har på gaveln i nordöst och närmast rondellen är sexkantiga fönster med mönstrade ramar av tegel. På den motsatta gaveln finns uthängande balkonger med bibehållen tidstypisk plåtpanel. Koppartak på källarentrén. Källarlokalerna har använts för skolan och av hyresgästföreningen. Tidigare fanns här även ett bibliotek. I markplanet fanns på 1960-talet butikslokaler, först en mjölkaffär sedan en blomsteraffär och därefter en godisbutik.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, lamellhus, tre våningar
Fasad, gult tegel, avdelad med vita lodräta band
Fönstersättning och fönsterformat
Balkonger mot gaveln, plåtpanel
Dörrsättning och dörrformat
Källarentré med koppartak
Sadeltak, tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Staren 5, Ringvägen 9–11

Byggnad uppförd 1956. Mindre ombyggnad 1983. Staren 5 har slätputsade band runt fönstren och fasaden är indelad i karaktäristiska sektioner. Byggnaden är T-formad. Entrén till affärslokalerna är klädda med mosaik. Dörrarna till entréerna är välbehållna och karaktäristiskt tidstypiska. I huset har tidigare funnits livsmedelsaffär, förskola, byggnadskontor och solarium.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, lamellhus, T-format, tre våningar,
Fasad, vit puts, indragna kvadratiska sektioner
Fönstersättning och fönsterformat
Balkonger, plåtpanel
Dörrsättning och dörrformat
Entréer, fasad med mosaik
Sadeltak, tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Staren 6, Korpgatan 2–6

Byggnad från 1958. Mindre ombyggnader 1973 och 1992. Staren 6 har en röd fasadfärg. Byggnaden har slätputsade vita band runt fönstren och lägenhetssektionerna. Balkonger på flera sidor av fasaderna. Glaserade klinkers som pelare på ömse sidor entréerna.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, lamellhus, tre våningar
Fasad, röd puts, avdelad med vita lodräta band
Fönstersättning och fönsterformat
Släpputsade vita band runt fönstren
Balkonger, plåtpanel
Dörrsättning och dörrformat
Entréer, inramade med glaserade klinkers
Sadeltak, tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Bebyggelsen är uppförd i enlighet med grannskapsenheten, ibland även benämnd grannskapstanken eller ABC-samhället. Lamellhus som kringgärdar en öppen innegård. Huvudbyggnaderna har en för tidpunkten karaktäristisk utformning med putsad eller tegelklädd betongstomme och tegelbelagda sadeltak.

Specifika värden

Den symmetriska fönstersättningen och fönsterformen på fasaden i kontrast till den asymmetriska fönstersättningen och fönsterformen på gavlarna där även förekommer burspråk. Gatuplanen som ursprungligen var anpassade för att inhysa annan verksamhet är inbyggda i flerbostadshusen och utmärker sig genom en rad detaljer, exempelvis i trappor, entréer med keramikbeklädnader, burspråk, och sexkantiga fönster på fasadgavlarna.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljön

Skala, volym och siktlinjer

Husen vänder huvudfasaderna i en ring in mot en gemensam öppen gård. Både de öppna siktlinjerna runt om kvarteret och mellan bostadshusen är viktiga att bevara. Även den gröna innegården utgör ett betydelsefullt inslag att bevara. Dessa faktorer bibehåller kvarterets ursprungliga arkitektur av grannskapsgemenskap.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Bebyggelsen av de sex huvudbyggnaderna har bibehållit den ursprungliga karaktären och formen. Även innegården har kvar den grundläggande kvaliteter som en gemensam grön yta för de boende i kvarteret.

Kvarteret Staren utgör en välbevarad arkitektur av grannskapsenheten med en komplett miljö av bebyggelse placerade i vinkel och som omgärdar en gemensam innegård med grönstruktur. Bebyggelsen bildar ett slutet kvarter med stora lamellhus i kontrast mot den omgivande bebyggelsen. Kvarteret är i sin karaktär unikt för Vaggeryd.

Byggnaderna har en för tidpunkten karaktäristisk utformning med putsad eller tegelklädd betongstomme och tegelbelagda sadeltak. Byggnadernas utformning och detaljer utgörs främst av uthängande balkonger i plåt, burspråk, entréer, keramikbeklädnader och fönsterformer och fönstersättningar.

Immateriellt kulturarv

Området kallades under en tid för Bronx i folkmun. Anledningen ska varit att bebyggelsen med granskapstanken med arkitektur och formspråk var något nytt i Vaggeryd.

Biologiskt kulturarv

Innegården är beväxt med stora lövträd. Den bildar en lummig mindre parkmiljö med träd, buskar och gräsmattor.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Bebyggelsen uppfördes i början av 1950-talet, då grannskapsenheten eller grannskapstanken var aktuell. Det innebar bland annat att varje område skulle ha egen service, vilken i kvarteret Staren utgörs av butiker och restaurang.

Den kommunala kulturmiljön bildar en särpräglad och karaktäristisk enklav i stadsmiljön. Området gränsar dock till befintlig bebyggelse. Förtätning av området bör undvikas. Bebyggelsen har bibehållit dess ursprungliga karaktär. Restriktion mot ombyggnader som medför påtagliga förändringar.

Kvarteret ska vara omgiven av en fortsatt öppen yta, vilket innebär restriktioner för nya större byggnader innanför nuvarande bebyggelse

Eventuella nya mindre uthus på gården eller intill entréerna ska anpassas efter motsvarande befintliga byggnader. Garage och uthus bör vara friliggande och underordna sig bostadshusen.

Innegårdens öppna gemensamma ytor med grönstruktur ingår i kulturmiljön. Nya träd och buskar bör planeras och placeras så att nuvarande siktlinjer och grönstruktur bevaras.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Kvarteret Tule

1. Bakgrund och historik

Kulturmiljö med industrihistoriska och karaktäriserande byggnader i trä från sekelskiftet 1900. Den kommunala kulturmiljön består av fastigheterna Tule 1 och Tule 8 som ligger intill Fabriksgatans inledning. Bebyggelsen består av industriverkstäder och bostäder. Den industriella verksamheten har upphört men de samtida kulturmiljöerna återstår och är fortfarande välbevarade.

2. Områdesbeskrivning

Tule 1, Sveavägen 15 – Fabriksgatan 1

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av timmer åren 1901–1902. Fasad av beige locklistpanel. Sadeltak täckt av rött tegel. Hjalmar Anderssons Snickerifabrik hade verksamheten i de båda industrilokalerna. Verksamheten bestod av tillverkning vagnar, skaklar och häckar. När vagnstillverkningen upphörde på 1940-talet så övergick verksamheten till att reparera möbler. De två snickeriverkstäderna har trots att de stått oanvända sedan 1976–1977 fortfarande kvar hela sin uppsättning av både maskiner och verktyg.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takkupa, fönsterformat och sadeltak
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Bostadshus i två våningar. Uppförd av plank omkring 1928. Fasad av beige locklistpanel. Sadeltaket är täckt av bruna betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i vinkel, två våningar
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Vångslister, profilerade
Entré med inbyggd farstu, locklistpanel
Balkonger i trä
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Snickar- och maskinverkstad. Uppförd av regelverk omkring 1916. Fasad av faluröd liggande fasspontpanel. Sadeltaket är täckt av plåt.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en våning
Fasad, faluröd liggande fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med plåt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Snickar- och maskinverkstad. Uppförd av regelverk omkring 1916. Fasad av faluröd stående locklistpanel. Sadeltaket är täckt av plåt.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en våning
Fasad, faluröd stående locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Dörsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med plåt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Tule 8, Fabriksgatan 3

På tomten finns tre byggnader som tidigare har tillhört en vagnindustri. Vid gatan ligger två byggnader där vagnarna lagrades. Huvudbyggnaden närmast Fabriksgatan har en stomme av regelverk som är klädd av gul locklistpanel. Sadeltak som är täckt med svart plåt. Byggnaden stod ursprungligen, 1889 söder om Fabriksgatan men flyttades 1922 till den nuvarande positionen. Vid denna tidpunkt höjdes husets tak med en våning.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en våning
Fasad, stående fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Vångslister, profilerade
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med plåt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Intill den sydvästra tomtgränsen är en mindre byggnad, en före detta målarverkstad, uppförd på 1910-talet. Byggnaden består av en stomme av regelverk med gul fasspontpanel. Taket är belagt med svart papp.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i en våning
Fasad, stående fasspontpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Vångslister, profilerade
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med papp

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Byggnaden i den nordvästra tomtgränsen är en tapetserarverkstad uppförd på 1910-talet. Liksom de övriga byggnaderna har den en stomme av regelverk. Fasaden är klädd med röd locklistpanel och på taket ligger tvåkupigt rött tegel. Sadeltak.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i två våningar
Fasad, locklistpanel
Våningsband och gavelband, profilerade
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med papp

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Äldre träbebyggelse med sadeltak. Bostadshus i en och en halv till två vångar. Verkstadshus i en till två våningar.

Specifika värden

Industribyggnader, bestående av snickeri- och maskinverkstäder och bostäder från den äldre industriella verksamheten i området, välbevarade byggnader. Dessa utgör ett industriellt kulturarv med kulturhistoriska värden.

De äldre verkstäderna på Tule 1 och Tule 8 är välbevarade och utgör ett industriellt kulturarv med betydande kulturhistoriska värden.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Fabriksgatans äldre sträckning och bredd är utmärkande för kulturmiljön. Fabriksgatan har kvar en välbevarad äldre form av en mindre kvartersgata.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

De äldre industribyggnaderna tillsammans med bostadshusen och den äldre vägsträckningen har bibehållit mycket av dess ursprungliga karaktär. Området utgör en betydelsefull kulturmiljö som innefattar ett industrihistoriskt kulturarv, där både industribyggnader och tillhörande bostadshus är väl bevarade.

Byggandena från den äldre industriella verksamheten är placerade nära gatan. Gatan med dess mindre form upplevs som en innergata för bebyggelsen. Det är viktigt att bevara den äldre strukturen och volymen med gaturummet, den äldre industriverksamheten och bostadshusen med den större trädgården innanför.

De tre uthusen och tidigare verkstäderna på fastigheten Svea 3 kompletterar och förstärker sambandet mellan den äldre kulturmiljön och gaturummet. Verkstadshusens långsmala karaktär ger en avläsbarhet av den tidigare verksamheten inom området.

Immateriellt kulturarv

Det industriella kulturarvet är till stora delar intakt, både exteriört och interiört. Verkstädernas maskiner och verktyg finns kvar i snickeriverkstäderna. Hjalmar Anderssons Snickerifabrik utgör en betydelsefull del i Vaggeryds industriella historia. I byggnaderna har hantverk och tillverkning ägt rum. Ursprungligen tillverkades trädetaljer till vagnar och slädar, senare tillverkning och renovering av möbler, bildhuggeri och svarvning till möbelindustrin. Verksamheten pågick mellan 1916–1917 till 1970-talet.

Den äldre verksamheten på platsen, Hjalmar Anderssons Snickerifabrik har även gett upphov till ortnamnet Fabriksgatan.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Den äldre kulturmiljön med bebyggelse, trädgårdar och gaturum är till stora delar intakt. Stor restriktion erfordras vid eventuella ändringar av bebyggelse och gatustruktur inom den kommunala kulturmiljön.

Här samspelar exteriör och interiör, dvs en stor del av industrins/den tekniska anläggningens ursprung finns ännu bevarat i såväl yttre som i inre miljö.

De två snickeriverkstäderna ingår i Kulturhistoriska industrimiljöer i Jönköpings län, länsstyrelsen i Jönköpings län, 1998. De båda snickeriverkstäderna utpekas av länsstyrelsen som särskilt värdefulla kulturminnen. Byggnaderna är bedömda som klass 1, vilket betecknar en miljö som är kulturhistorisk intressant.

De två snickeriverkstäderna ingår i Reviderat regionalt kulturminnesvårdsprogram för Jönköpings län, 2001, länsstyrelsen i Jönköpings län. Det regionala kulturmiljöprogrammet redovisar länets mest värdefulla kulturmiljöer, baserat på en sammanställning från 1990. De båda snickeriverkstäderna utpekas av länsstyrelsen som särskilt värdefulla kulturminnen.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Storgatan

1. Bakgrund och historik

Storgatan från Vaggerydsgårdarna till Jönköpingsvägen består av en äldre vägsträckning som utgör en värdefull kulturhistorisk miljö. Längs denna sträckning växte den första bebyggelsen fram efter tillkomsten av järnvägen. Vägsträckningen existerade redan innan samhället och utgjorde då en landsväg mot Tofteryds kyrka och vidare söderut mot Värnamo.

2. Områdesbeskrivning

Storgatan, norra delen

Storgatan, nordväst om Järnvägen. Området domineras av bebyggelse från 1920–1930-talet. I den sydöstra delen finns även två bostadshus från sekelskiftet 1900.

Bebyggelsen ligger utspridd och består av bostadshus, en och en halv våningar till två våningar. Fasad av locklistpanel. Sadeltak med rött tvåkupigt tegel.

Runan 6, Storgatan 8 – Valhallavägen 8

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av plank 1931. Fasad av blå locklistpanel. Sadeltak med rött tvåkupigt tegel. Frontespis.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, form och material,
Verandatak, i trä, sadeltak med tegel
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel

Till huvudbyggnaden finns uthus uppförda i regelverk. Fasad av faluröd locklistpanel. Taket är täckt av rött tegel.

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Runan 7, Storgatan 10

Bostadshus i två våningar. Uppförd av plank 1927–1928. Fasad av beige locklistpanel. Sadeltak med rött tvåkupigt tegel. Byggnadens ursprungliga karaktär är välbevarad.

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, locklistpanel
Våningsband och gavelband, profilerade i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, form och material
Veranda, trä
Balkong, trä
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tagel
Entré, stentrappa med trapppräcken av järnsmide

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Runan 8, Storgatan 12 – Studentgatan 12

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av plank 1937. Fasad av beige locklistpanel. Sadeltak med tvåkupigt rött tegel. Frontespis.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, form och material
Dörrsättning och dörrformat

Balkong, järnsmide
Takform, sadeltak med tagel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Borgen 5, Storgatan 14

Bostadshus i vinkel, två våningar. Uppförd av timmer och plank 1907. Fasad av vit locklistpanel. Sadeltak med rött tvåkupigt tegel. Profilerat mittvåningsband. Byggnaden är renoverad. Trästaket och växthus ingår i kulturmiljön. Växthuset har fönster från gamla Missionskyrkan i Vaggeryd.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, locklistpanel
Våningsband och gavelband, profilerade i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, form och material
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tagel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Borgen 6, Storgatan 16 - Ödestuguvägen 27

Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av timmer omkring 1905. Fasad av blå locklistpanel. Sadeltak med svart plåt. Frontespis.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

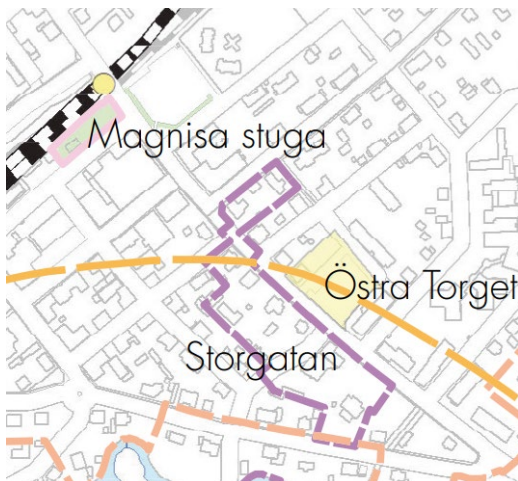
Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Våningsband, profilerade i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, form och material
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med plåt

Till huvudbyggnaden finns uthus uppförda av regelverk med gul locklistpanel. På taket är svart papp eller grön plåt.

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Storgatan, södra delen

Storgatan, sydöst om järnvägen. Byggnaderna avviker genom dess arkitektur från delområde 1. Området består av bebyggelse från 1880–1910-talet. Viktoria 4 har en funktionalistisk karaktär med en kubisk byggnadsvolym. Bebyggelsen består av bostadshus, en och en halv våningar till två våningar.

Sandhem 2, Storgatan 39

Mot gatan ligger ett tvåvåningshus i timmer. Uppförd omkring sekelskiftet 1900. I bottenplan fanns tidigare en butikslokal med en separat entré byggandens hörn mot gatan. Fasaden är klädd med vit fasspontpanel och försedd med en rad klassicerande detaljer, exempelvis kring entrén. Byggnaden har ett sadeltak med bruna betongpannor. På tomten finns även ett mindre bostadshus och ett uthus.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, fasspontpanel
Våningsband, profilerade i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Fönstomfattning
Fasad, klassicerande detaljer
Trapp- och balkongräcke i järn
Balkonger med smidda konsoler
Entré med dekorerade pilastrar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattning
Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Bostadshus från 1900. Stomme av timmer, ljusgul locklistpanel. Sadeltak med rött betong.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Entré med räcken av trä och skärmtak
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Viktoria 9, Storgatan 38

Byggnad av timmer. Uppförd 1902. Höjden är en och en halv våning. I fasadens mitt finns en veranda. Fasadens beklädnad består av gul locklistpanel. Tak med bruna betongpannor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, locklistpanel
Våningslistor, profilerade i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, form och material
Veranda, trä
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Viktoria 4, Storgatan 40

På tomten finns ett bostadshus, två våningar högt med slätputsad vit fasad. Byggnaden är försedd med pyramidtak som är belagt med bruna betongpannor. Huset har en funktionalistisk prägel med kubisk byggnadsvolym och treluftsfönster. Sparsamt med dekorativa detaljer.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, slätputs
Fönstersättning och fönsterformat
Dörrsättning och dörrformat
Takform, pyramidtak med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Viktoria 5, Storgatan 42

Bostadshus av plank. Uppförd 1902. Huset har en vinklad grundplan med en veranda i vinkeln. Höjden växlar mellan en och en halv till två våningar. Fasaden är vitputsad. Taket är täckt med enkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, spritputs med slätputs runt fönster och bårder
Våningsband
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, form och material
Veranda, trä med tälttak klätt med tegel
Balkong, med räcken av trä
Dörrsättning och dörrformat
Entré med trappräcken i järnsmiden
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Viktoria 7, Storgatan 44 – Kapellgatan

Bostadshus i en våning. Uppförd av timmer 1893. Fasad av vit locklistpanel. Sadeltak med röda betongpannor. Glasveranda. Tillbyggnad av garage och pergola.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar
Fasad, locklistpanel
Våningsband, profilerade i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Veranda, trä med sadeltak klätt med tegel
Dörrsättning och dörrformat
Entré med trapppräcken i järnsmiden
Takform, sadeltak med takpannor

Till huvudbyggnaden finns uthus uppförd av regelverk med fasad av faluröda stående bräder.
Taket är täckt av svart plåt.

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

Betel 3, Kapellgatan 2 – Storgatan 46

På fastigheten finns ett Missionshus uppfört år 1882. Byggnaden har en stomme av timmer och ett högt brant takfall. Fasaden är vitputsad och taket är belagt med röda betongpannor.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar

Fasad, slätputs

Fönstersättning och fönsterformat

Dörrsättning och dörrformat

Entré, portvalv med sadeltak, belagt med röda takpannor

Takform, högt brant takfall med röda takpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Betel 7:9, Götaforsvägen 39 – Storgatan 48

Skolbyggnad i två våningar av plank. Uppförd 1916. Fasaden är av faluröd locklistpanel med vita knutpilastrar. Taket är täckt av grå betongpannor. Sockeln är putsad. Skolgården består i huvuddelen av en grusplan och lekytor.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, två våningar

Fasad, faluröd locklistpanel med vita knutpilastrar

Fönsterform

Fönstersättning och fönsterformat

Frontespis, form och material

Veranda, trä

Dörrform

Dörrsättning och dörrformat

Entré med trapppräcken i järnsmiden

Taket med takpannor

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Bostadshus, en och en halv våning. Utmärkande för den kulturhistoriska bebyggelsen är fasader av trä och med sadeltak.

Specifika värden

Träbebyggelse från 1900–1920-talet, flertalet är välbevarade. Flera av byggnaderna Betel 3, Sandhem 2 och Viktoria 5 har betydande kulturhistoriska värden.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Storgatans form och sträckning är ett tydligt och karriärstiskt inslag i Vaggeryd. Den äldre vägsträckningen är välbevarad och kan betraktas som ett viktigt landmärke.

Bebyggelsen ligger relativt utspridd. Det är viktigt att behålla den nuvarande skalan och volymen i kvarter och gaturum.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Längs Storgatans sträckning växte den första bebyggelsen fram efter järnvägens framdragande genom samhället. Vägsträckningen existerade innan urbaniseringen i egenskap av en viktig landsväg som passerade genom Vaggeryd. Den har. Storgatan har varit ett viktigt nav där olika former av bebyggelser har etablerats i takt med att Vaggeryds betydelse som samhälle expanderade. Den äldre vägsträckan är välbevarad i struktur och mönster.

Stora delar av bebyggelsen i de båda delområdena är välbevarade. Även om flera av husen har genomgått vissa renoveringar och mindre tillbyggnader, så återstår fortfarande betydande kulturhistoriska värden. Viktoria 5 samt Sandhem 2 med sina tre äldre byggnader utgör en väl bevarad miljö av tidig sekelskiftesbebyggelse.

Biologiskt kulturarv

Längst med insidan av staken på trädgårdarna till bostadshusen mot Storgatan finns trädrader av lövträd.

Det finns även en intakt trädrad på insidan av trädgårdarna mot Kapellgatan. Flera av bostadshusen omges av stora trädgårdar.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Den kommunala kulturmiljön består av två delområden längst med Storgatan, nordväst och sydost om järnvägen. Avståndet mellan delområdena är dock 300 meter. Det saknas en därmed en sammanhållen kulturmiljö. Kopplingen mellan de båda delområdena är därför tveksamt. Bebyggelsen och gaturummet är till viss del även av differerat struktur och karaktär. I den södra delen dominerar en äldre bebyggelse i arkitektur från sekelskiftet 1900 jämfört med den norra delen som inkluderar bebyggelse från 1930-talets klassicism. Här kan vara bra att utreda ifall det inte vore bättre att dela upp det nuvarande området i två kommunala kulturmiljöer.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna i ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Vaggeryds kvarn

1. Bakgrund och historik

Den sammanlagda kulturmiljön består av Vaggeryds kvarn och en före detta mjölnarbostad. Området är på södra sidan om Lagan, intill finns en bro som förbinder Kapellgatan med bebyggelsen inom den kommunala kulturmiljön.

Platsen för kvarndriften är kopplad till Lagan och dammen. Det finns uppgifter från 1600-talet att en kvarndrift funnits på platsen. Kärnverksamheten har sedan pågått kontinuerligt till 1900-talet. Här har även pågått olika former av industriell verksamhet, i syfte att nyttja vattenkraften från Lagan. Från drift av kvarnar och sågverk till att utvinna elektricitet.

Det finns fortfarande en tydlig koppling och kontinuitet till platsens historia. Även om bebyggelsen delvis är förändrad. Den nuvarande kvarnbyggnaden är från 1936, men har ersatt äldre kvarnbyggnader som funnits på platsen. Även det äldre vägnätet med bron över Lagan har utifrån dess sträckning och form har betydelsefulla kulturhistoriska värden.

2. Områdesbeskrivning

Södra Park 1:11. Kapellgatan 10. Ingelund. Även benämnd Frenedes efter den dåvarande ägaren Frende Johannessson.

Bostadshus i en och en halv våning. Enligt uppgift från Waggeryds museiförening är byggnaden uppförd 1875. Uppförd av timmer. Fasad av faluröd locklistpanel. Taket är täckt av grått tegel. Veranda med lövsågeridetaljer. Byggnaden är renoverad under de senare decennierna av 1900-talet.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, parstuga i en våning

Fasad, faluröd locklistpanel, uppdelad med stående vita bräder

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Dörrsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Veranda med lövsågeridetalljer, sadeltak med enkupigt tegel

Takform, sadeltak med enkupigt tegel

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

I anslutningen till huvudbyggnaden finns ett uthus, uppfört av timmer omkring 1860. Fasad av faluröd locklistpanel. Taket är täckt av rött tegel. Det finns ytterligare en byggnad på tomtmarken, en jordkällare.

Södra Park 1:4, Kapellgatan. Kvarnbyggnad i tre våningar. Uppförd 1936. Regelverkstomme och fasad av faluröd locklistpanel. Taket är täckt dels av eternit, dels av rött tegel.

Kvarnen var i drift fram till 1980. I byggnaden finns fortfarande ett minikraftverk. Vid kvarnen finns en generator som drivs med rem från en turbin.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad i tre våningar
Fasad, faluröd locklistpanel
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Lastbrygga med tak, form och material
Takform, sadeltak och pulpettak med plåt

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Kulturmiljön består av äldre träbyggnader bestående av bostadshus, två uthus och en kvarn. Byggnaderna är till stora delar välbevarade.

Specifika värden

På platsen har funnits en kontinuerlig kvarndrift sedan 1600-talet. Byggnader i form av kvarn, före detta mjölnarbostad med uthus, infrastruktur av vägar och bro samt Lagans fors och dammvall utgör en välbevarad kulturmiljö från tiden för verksamheten av kvarnen.

Betydelsefulla karaktärsdrag för kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Den samlade kulturmiljön som utgörs av kvarnbyggnaden, bron, Lagan med dammen samt den närliggande före detta mjölnarbostaden med tillhörande uthus är intakta.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Bebyggelsen bildar en egen enhet som har bibehållit dess äldre agrara karaktär i kontrast mot omgivande urbana miljöer med modernare bebyggelse och strukturer på vägnät. Kvarnplatsen och industriell verksamhet har kontinuerligt varit i drift om än i olika former sedan 1600-talet.

Vägnätet inom planområdet har kulturhistoriska värden. Vägförbindelserna har kontinuerligt brukats för transporter till och från kvarnbyggnaden. Det är viktigt att vägnätet med dess sträckning och form bevaras.

Den äldre industriella driftern som är när nära förbunden till Lagan kan fortfarande avläsas i kulturlandskapet. Även bron med dess förbindelse till och från kvarnen över Lagan har kulturhistoriska värden och ingår som en viktig del i den äldre kvarnmiljön.

Verksamhet kopplade till kvarnen har varit i fokus i kulturmiljön som därav även utgör ett industriellt kulturarv.

Immateriellt kulturarv

Kvarnplatsen och kvarndriften är dokumenterad från 1600-talet. De första århundrandena drevs bönderna gemensamt drivit kvarnen. Från 1858 övertog mjölnare driften av kvarnen. Verksamheten på platsen har haft en kontinuitet som upphörde i modern tid, 1980.

Biologiskt kulturarv

Platsen ger ett grönt och lummigt intryck inom kulturmiljön. Bebyggelsen ramas in med en fond av högvuxna lövträd. Naturområdet inom detaljplanen ingår i ett större sammanhängande grönområde mellan bostadsområdet Södra Park och centrum.

Inom området finns en vandringsled som passerar genom och längst med Södra Park 1:11.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Känsligt, särskild hänsyn krävs vid framtida åtgärder.

Området har stora kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

Vaggeryds kvarn utgör en betydelsefull kulturmiljö. Den äldre bebyggelsen är strategiskt placerad i förhållande till nyttjandet av kvarndriften vid Lagan. Kvarnbyggnaden är uppförd vid en strömfåra och vid broförbindelsen över Lagan, medan den före detta mjölnarbostaden med tillhörande uthus återfinns i omgivningen. Kulturmiljön består även ett industriellt kulturarv som inkluderar kulturhistoriska byggnader, vägar, bro och vattenmiljön som består av Lagan med dammvall.

Restriktion mot förändringar av bebyggelsen, bron och vägnätet. Eventuell ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga bebyggelsen och kulturmiljön.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

Den kommunala kulturmiljön omfattas av en detaljplan från 1998.

Bebyggelsens kulturvärden bedöms vara säkrade i den gällande detaljplanen.

I detaljplanen från 1998 finns följande skydd för byggnaderna

Södra Park 1:4

Kvarnbyggnad.

Q, användningen ska anpassas till bebyggelsens kulturvärden

k1, yttre fasaden får inte i färg och material förändras eller förvanskas.

Södra Park 1:11

Bostadshus.

q, byggnaden får inte rivas. Befintliga exteriörer och detaljer ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material, kulörer och arbetstekniker.

Uthus.

q, byggnaden får inte rivas. Befintliga exteriörer och detaljer ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material, kulörer och arbetstekniker.

Jordkällare.

q, byggnaden får inte rivas. Befintliga exteriörer och detaljer ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material, kulörer och arbetstekniker.

Vaggerydsgårdarna

1. Bakgrund och historik

Byn Vaggeryd har gett namn åt samhället med samma namn. På platsen har funnits bebyggelser åtminstone sedan början av 1300-talet. Vaggeryd är benämnd i skrift sedan 1326. Under senare delen av 1800-talet bestod området av fem gårdar på båda sidorna om Lagan. Efter att järnvägen etablerades i slutet av 1800-talet, växte ett stationssamhälle fram runt järnvägen. Det innebar att tyngdpunkten flyttades från Vaggerydsgårdarna till förmån för det expanderade stationssamhället.

De nuvarande mangårdsbyggnaderna som ingår i kulturmiljön är uppförda som tidstypisk agrar bebyggelse från 1880-talet och till 1920-talet. Kulturmiljön intill Lagan utgör en mycket viktig del av Vaggeryds äldsta historia och kulturarv.

Inom den nordvästra delen finns Missionsparken med Godtemplarön som är omgiven av Lagan. Verksamheten startade 1907 och bestod av olika sammankomster och aktiviteter. Det finns en träbro med järnräcken som leder in till Missionsparken. Intill bron finns en informationsskylt av Vaggeryds Museiförening. Missionsparken används som rekreativ område och erbjuder vandringar i tätortsnära natur. I Missionsparken finns vandringsstigar och en informationstavla och ett vindskydd.

Intill Storgatan och väster om Missionsparken med Godtemplarön finns en fornlämning, som består av ett vägmärke, en milsten. Fornlämningen finns Den är registrerad i fornsök, L1974:67, RAÄ-nummer Byarum 2:1. Fornlämningen består av en milstolpe av gjutjärn, 0,6 meter hög och 0,4 meter bred. Vid basen är ett postament av sten, 1,0 x 1,0 meter och 0,6 meter högt.

2. Områdesbeskrivning

Ålandsö 2:3

Även benämnd Henningas. Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd av timmer 1876. Fasad av grå locklistpanel med panelavskiljande lister. Bostad med symmetriskt placerade fönster och öppen veranda. Sadeltak med enkupigt rött tegel.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, vit locklistpanel, med stående vita bräder
Våningslist, profilerad i trä
Fönstersättning och fönsterformat
Fönsteromfattningar
Frontespis, trä med sadeltak
Veranda, trä med inslag av lövsågeridetalljer
Balkong, räcken av trä
Dörrsättning och dörrformat
Dörromfattningar
Takform, sadeltak med enkupigt tegel.

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Uthus/ladugård, uppförd i timmer eller timmer/regelverk. Fasader av faluröd locklistpanel och stående bräder. Taken är täckta av rött tegel eller grå plåt.

Ålandsö 2:13

Bostadshus av timmer från 1924. Fasad av grå locklistpanel. Sadeltak med bruna betongpannor. Frontespis. Veranda, utsmyckad dekorerad med en sol och sirligt lövsnickeri.

Rekommendationer

Skyddsbestämmelser

q1. Byggnaden får inte rivas.

q2. Befintliga ursprungliga och äldre exteriörer och detaljer ska bevaras. Byggnadens karaktär avseende volym, proportioner, material och materialbehandling ska bevaras. Underhåll ska ske med ursprungliga material och kulörer.

Varsamhetsbestämmelser

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning

Fasad, vit locklistpanel, med stående vita bräder

Fönstersättning och fönsterformat

Fönsteromfattningar

Frontespis, trä med sadeltak

Balkong, räcken av trä

Veranda, utsmyckad dekorerad med en sol, sirligt lövsnickeri, sadeltak

Entré med inbyggd farstu

Balkong, räcken av trä

Dörrsättning och dörrformat

Dörromfattningar

Takform, sadeltak med takpannor

Klassificering: Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13).

Uthus/ladugård, uppförda i timmer och regelverk. Fasader av faluröd locklistpanel och stående bräder. Taken är täckta av tegel eller plåt. Lillstuga, uthus och ladugård i bra skick. I ett av uthusen/svinhuset finns ett kors utsågat i taknocken.

Klockaren 5, Storgatan 67

Även benämnd Lyckorna. Bostadshus i en och en halv våning. Uppförd under den senare delen av 1800-talet.

Rekommendationer

Varsamhetsbestämmelser

k1. Byggnaden ska bibehållas till sin karaktär avseende volym, proportioner, fönstersättning, material och materialbehandling samt detaljeringsnivå.

k2. Eventuella förändringar ska utföras så varsamt att byggnadens kulturhistoriska, historiska, byggnadstekniska, arkitektur, karaktärsdrag, miljömässiga och konstnärliga värden ska beaktas och bevaras.

Byggnadens främsta karaktärsdrag och kulturhistoriska värden utgörs av:

Byggnad, en och en halv våning
Fasad, gult tagel
Fönstersättning och fönsterformat
Frontespis, med sadeltak
Veranda, med, sadeltak
Balkong, räcke av järnsmide
Dörrsättning och dörrformat
Takform, sadeltak med tegel

Klassificering: Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17).

På tomtmarken finns två äldre och välbevarade ekonomibyggnader med locklistpanel och sadeltak belagda med tegel respektive plåt.

Utmed Storgatan på fastigheten Klockaren 5 och i riktning österut mot Lagan finns en trädallé med stora lövträd. Det finns flera luckor i trädbeståndet där det kan är lämpligt att komplettera med trädplanteringar för att förstärka och förlänga allén.

3. Kulturmiljövärden och kulturhistoriska värden

Generella värden

Agrara kulturmiljöer i form av äldre bostäder, ekonomihus och uthus. Inom området ingår även ett öppet agrart kulturlandskap i intill Lagan.

Specifika värden

Vaggerydsgårdarna utgör en värdefull kulturmiljö som är präglad av en stor kontinuitet, där landskapet har varit befolkat, hävdad och brukat under flera sekler. Här kan Vaggeryd äldsta kända ursprung spåras tillbaka till 1300-talet.

Karaktärsdrag med kulturmiljövärden

Skala, volym och siktlinjer

Gatusträckningen Storgatan till bron över Lagan har ett bevarat siktstråk som omges av en fond av stora lövträd mot strandlinjerna. I den södra delen av Lagan finns ett öppen agrart kulturlandskap. Sammantaget utgör det värdefulla kulturmiljöer.

Äldre strukturer, avläsbarhet och förändringsgrad

Området söder om Lagan har till stora delar bibehållit dess äldre agrara karaktär och helhet. Inom den norra delen om Lagan är området från bron och till Klockaren 5 välbevarad i dess äldre karaktär och helhet. Även den äldre bron har ett stort kulturhistoriskt värde i egenskap som förbindelse och kontinuitet av en viktig transportled mellan båda sidorna om Lagan.

Den äldre agrara kulturlandskapet har bibehållit äldre kulturmiljövärden. Mellan den äldre bebyggelsen och fornlämningsområdet finns en öppen landskapsvy som ramas in med mindre skogbevuxna partier.

Immateriellt kulturarv

Vaggerydsgårdarna utgör den äldsta belagda geografiska ytan av bebyggelse i Vaggeryd. Området har varit kontinuerligt i bruk och hävdats sedan 1300-talet. Ortnamnet Vaggeryd och dess ursprung kan kopplas till Vaggerydsgårdarna.

Missionsparken med Godtemplarön utgör ett värdefullt immateriellt kulturarv av frikyrkornas folkrörelse från första hälften av 1900-talet.

Biologiskt kulturarv

Intill insidan av staketet på fastigheten Klockaren 5 är en trädallé med stora lövträd. Efter tomtgränsen i riktning söder mot bron till Lagan är mindre lövträd. Träden bildar närmast en allé utefter gatan. Det är lägligt att plantera in lövträd i de kvarvarande mellanrummen för att förstärka känslan av en sammanhängande trädallé.

Inom området finns ca 25 registrerade större lövträd som är registrerade som grova träd av länsstyrelsen i Jönköpings län. De flesta av de registrerade grova träden finns på fastigheterna Ålandsö 2:3 samt Ålandsö 2:13.

Missionsparken med Godtemplarön utgör ett värdefullt biologiskt kulturarv som är tillgängligt för tätortsnära rekreation och friluftsliv. Kontinuerlig skötsel och hävd är viktigt för att bevara och skydda området långsiktigt.

4. Lagskydd, miljömål och kulturmiljömål

Fornlämningar är skyddade genom Kulturmiljölagen, KML 1 kap, 2 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

Den kommunala kulturmiljöns värden omfattas av följande miljömål och kulturmiljömål:

Nationella miljömål

Fornlämningar är skyddade genom Kulturmiljölagen, KML 1 kap, 2 § samt reglerna om miljöskydd enligt Miljöbalken.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Nationella kulturmiljömål

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

5. Åtgärder och riktlinjer

Övergripande klassificering och förtydligande

Hänsyn och uppmärksamhet, krävs vid framtida åtgärder.

Området har vissa kulturmiljövärden och/eller kulturhistoriska värden.

På den södra sidan om Lagan återstår ett äldre agrart kulturlandskap med hävdade stora trädgårdar. Gårdarna är omgivna av ytor med ett sammanhängande öppet kulturlandskap av odlingsmark och hagmark.

På den norra delen av Lagan har en modern bebyggelse tillkommit, främst under 2000-talet. Dessa saknar betydande kulturhistoriska värden.

Eventuell ny bebyggelse i anslutning till den kommunala kulturmiljön bör anpassas efter den befintliga bebyggelsen. Eventuell nya byggnader bör bestå av träbyggnader i en och halv eller två våningar samt med sadeltak.

Eventuella nya uthus bör utföras i enhet med den befintliga uthusens karaktär och placering. Byggnaderna bör uppföras av trä och placeras bakom huvudbyggnaderna.

Rekommendationer på åtgärder för att bevara och utveckla kommunala kulturmiljövärden i den fysiska planeringen:

En mindre del av den nordöstra delen av den kommunala kulturmiljön berörs av en detaljplan från 2018. Det saknas dock varsamhetsbestämmelser och skyddsbestämmelser för kulturmiljön i detaljplanen. Området närmast Lagan omfattas av planbestämmelsen Naturområde i detaljplanen.

Den kommunala kulturmiljön omfattas ej av några varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser i gällande detaljplan.

Förslag till åtgärder är att upprätta skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser för byggnaderna och den övriga kulturmiljön i nya områdesbestämmelser, ny detaljplan eller som komplettering till befintlig detaljplan.

Slutsatser

Ny kulturmiljöutredning av kommunala kulturmiljöer

Sedan den nuvarande upplagan av *Kulturhistorisk utredning* från 1988 har flera förändringar genomförts som berör de kommunala kulturmiljöerna och som påverkar de befintliga kulturmiljövärdena. Flera av byggnaderna som omfattades av kulturmiljöutredningen är numera rivna och ersatta med ny bebyggelse eller annan infrastruktur.

Efter att kulturmiljöutredningen publicerades har även gränserna för flera av de kommunala kulturmiljöerna ändrats. Flera ytor med fler byggnader har lagts till den ursprungliga kommunala kulturmiljön. I andra fall har de ursprungliga kommunala kulturmiljöernas ytorna minskat, då befintliga byggnader och infrastruktur har rivits.

Intill gränserna till flera av de kommunala kulturmiljöerna finns flera kulturhistoriskt värdefulla byggnader och andra kulturmiljövärden. I en ny utredning är det värdefullt att undersöka ifall några av de kommunala kulturmiljöerna ska utvidgas och breddas med fler kulturmiljövärden som finns i närområdet.

Det är därför angeläget att uppdatera det befintliga kulturmiljöunderlaget om kommunala kulturmiljöer. Den nuvarande dokumentationen *Kulturhistorisk utredning* är från 1988. De gällande beskrivningarna och värderingarna av kulturmiljöerna bedöms till vissa delar vara både inaktuella och bristfälliga. Det finns även fler kriterier för att bedöma de samlade kulturmiljövärdena, förutom de som ingår i den nuvarande kulturmiljöutredningen.

Kulturmiljöutredningen ska användas till planeringsmaterial och information. Den nya kulturmiljöutredningen ska kopplas till översiktsplanen samt till nationella och kommunala miljömål och kulturmiljömål.

Antikvarisk kompetens ska anlitas.

Kulturmiljöutredningar utförs inför åtgärder som berör kommunala kulturmiljöer

Inför åtgärder såsom fysisk planering och bygglovsärenden som berör kommunala kulturmiljövärden ska en kulturmiljöutredning utföras.

Syftet med en kulturmiljöutredning är att fokusera på eventuella konsekvenser för kulturmiljövärden i samband med de planerade åtgärderna. Kulturmiljöutredningen ska utgöra ett underlag i fysisk planering och bygglovsärenden.

Ny kulturmiljöplan eller kulturminnesprogram

För att säkerhetsställa kommunens riktlinjer och målsättningar att bevara och utveckla kommunala kulturmiljöer i den kommunala planeringen behövs ett nytt kulturminnesprogram eller en kommunal kulturmiljöplan.

Det nuvarande kulturminnesprogrammet, *Kulturminnesprogram för Vaggeryds kommun* är från 1990. Flera av gällande beskrivningarna och värderingarna av kulturmiljöerna bedöms till vissa delar vara både inaktuella och ofullständiga.

Antikvarisk kompetens ska anlitas.

Digitalisering och tillgänglighet av kommunala kulturmiljövärden

Ett komplett och uppdaterat GIS-lager utgör ett värdefullt kunskapsunderlag vid fysisk planering och bygglovsärenden.

Det saknas ett GIS-lager över samtliga kommunala kulturmiljöer. Det är viktigt att det finns ett komplett och uppdaterat GIS-lager med kommunala kulturmiljöer i kommunens geodatabas. GIS-skiktet ska vara aktuellt och uppdateras vid förändringar som berör de kommunala kulturmiljöerna som berör kulturmiljövärdena.

Terminologi

Biologiskt kulturarv

Biologiskt kulturarv är natur som berättar om kultur. Det utgörs av ekosystem, naturtyper och arter som uppstått, utvecklats, eller gynnats genom människans nyttjande av landskapet och vars långsiktiga fortlevnad förutsätter eller påverkas positivt av brukande och skötsel. Det bidrar också till att synliggöra hur människan skapat förutsättningar för landskapets biologiska mångfald – och hur fortsatt brukande behövs för att bevara mångfalden. Biologiskt kulturarv utgör en betydelsefull del av vårt kulturarv – ett levande arkiv som bär berättelser om människans sätt att nyttja naturen.

Bebyggelseregistret

I bebyggelseregistret finns information om kulturhistoriskt värdefulla byggnader som byggnadsminnen och kyrkliga byggnadsminnen.

Byggnadsminnen

Det mest omfattade skyddet har den byggnad, park eller annan anläggning av stort kulturhistoriskt värde som har godkänns som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen.

Fornlämning

Fornlämningar är spår och avtryck efter människors verksamhet under forna tider och som är varaktigt övergiven. Lämningar före 1850 som uppfyller dessa fornlämningar omfattas av kulturmiljölagen. Ex. på fornlämningar är förhistoriska gravar, boplatser, runstenar och milstenar. Fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen.

Fornsök

Fornsök är Riksantikvarieämbetets databas och söktjänst. I fornsök finns information som omfattar fornlämningar, övriga kulturhistoriska lämningar, fornfynd och uppgifter om arkeologiska utredningar och undersökningar.

Immateriellt kulturarv

Immateriellt kulturarv beskriver traditioner, minnen, kunskap, värderingar och ortnamn. Platser som inte lämnar direkta fysiska spår i landskapet eller vardagen men som ändå utgör ett arv från våra förfäder och äldre generationer. Berättelser, skrönor och traditioner är en form av ett immateriellt kulturarv som kan leva vidare genom många generationer. Det immateriella kulturarvet betecknar även nedärvda uttryck, idéer, kunskaper och namn som har används över generationer och sekler.

Kulturarv

Kulturarv är vad tidigare generationer har skapat och hur vi uppfattar, tolkar och för det vidare. Det omfattar inte bara föremål, byggnader, fornlämningar och kulturlämningar utan även berättelser, traditioner och ortnamn som vi övertar från tidigare generationer, det immateriella kulturarvet.

Kulturlämningar

Samlingsnamn för fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar är spår och avtryck efter människors verksamhet under forna tider och som är varaktigt övergiven. Generellt begrepp som kan avse en miljö bestående av såväl fornlämningar som övriga kulturlämningar, byggnader, kulturpräglad mark och vegetation.

Kulturmiljölagen, KML

Lagstiftning som anger att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Kulturmiljölagen reglerar kulturmiljöer, kulturhistoriska byggnader, forn- och kulturhistoriska lämningar och föremål.

Kulturmiljöer

Kulturmiljöer omfattar samtliga miljöer som är skapade och formade av oss människor genom tider och generationer. Det kan vara alltifrån äldre byggnader, äldre vägar, kulturlämningar, fornlämningar, slätterängar, hagar, kulturväxter till hela kulturlandskap.

Kulturmiljövård

Kulturmiljövård är en samlingsbeteckning för verksamheter avsedda att vårda, förvalta, levandegöra och sprida kunskap om kulturvärden hos forn- och kulturlämningar, bebyggelse, kulturarv och kulturlandskap.

Miljöbalken, MB

Enligt Miljöbalken är det allmännas ansvar att skydda kulturmiljön. I miljöbalkens ställs det krav på att områden och miljöer som har allmän betydelse på grund av deras kulturvärden så långt som möjligt ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada dem.

Plan- och bygglagen, PBL

I plan- och bygglagens (PBL) anges bland annat att man ska ta hänsyn till stads- och landskapsbilden och platsens kulturvärden. I lagen regleras hur särskilda historiska, kulturhistoriska miljömässiga och konstnärliga värden ska skyddas.

Skyddsbestämmelser, q

När det gäller särskilt värdefulla byggnader kan de ges ett förstärkt skydd genom bestämmelser om skydd av kulturvärden. Med sådana bestämmelser avses regler som föreskriver att utpekade delar eller egenskaper hos en byggnad eller anläggning inte får förändras, tas bort eller att de ska underhållas på visst sätt. Särskilt värdefulla byggnader kan även skyddas genom ett rivningsförbud.

Varsamhetsbestämmelser, k

Varsamhetsbestämmelser beskriver vilka egenskaper/utformning en byggnad ska ha. Vid behov kan de ge tämligen detaljerade anvisningar om en byggnads utformning. Varsamhetsbestämmelser kan omfatta sådant som takvinkel, fasadmateriäl, taktäckningsmaterial och färg. I mera värdefulla miljöer kan det även vara till exempel taksprång, fönstrens utformning och deras läge i vägglivet, materiäl, färg och utsmykningsdetaljer.

Övriga kulturhistoriska lämningar

Övriga kulturhistoriska lämningar är spår och avtryck efter människors verksamhet under forna tider och som är varaktigt övergiven. Vanliga kulturlämningar är till exempel bodar, husgrunder och övergiven odlingsmark som tillkommit 1850 och senare. En övrig kulturhistorisk lämning har inte samma lagskydd som en fornlämning. I stället skyddas övriga kulturhistoriska lämningar av skogsvårdslagens § 30.

Källförteckning

Utredningar

De gällande underlagen för kommunala kulturmiljöerna består av en kulturmiljöutredning och ett kulturmiljöprogram.

Kommunala kulturmiljöer sammanställdes av Jönköpings läns museum i en utredning från 1988, ”*Kulturhistorisk utredning, Vaggeryds kommun*”.

En sammanställning med gällande åtgärdsförslag och ansvarstagande för kommunala kulturmiljöer ingår i ”*Kultminnesvårdsprogram för Vaggeryds kommun*”, antaget 1990.

Kulturmiljöutredningen och kulturmiljöprogrammet utgör det huvudsakliga underlaget för kulturmiljöutredningen. Därutöver kommer även andra relevanta källor att användas och beaktas i kulturmiljöutredningen.

Övriga källor

Bondstorps hembygdsförening

Byarums hembygdsförening

Hembygdsrådet i Vaggeryds kommun

Länsmuseet i Jönköpings län

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Svenarums hembygdsförening

Tofteryd-Haghults hembygdsförening

Vaggeryds kommun

Waggeryds museiförening

Östbo Historiska Sällskap

PLATS FÖR ATT GÖRA SKILLNAD

**VAGGERYDS
KOMMUN**

Vaggeryds kommun, Box 43, 568 21 Skillingaryd
Tel: 0370-67 80 00 | E-post: info@vaggeryd.se
www.vaggeryd.se